

# INTEGRALE LEIDRAAD FLORA EN FAUNA

Ruimtelijke ontwikkelingen &  
Beheer groenvoorzieningen



**BTL**

**Advies**



# **INTEGRALE LEIDRAAD FLORA EN FAUNA**

**Ruimtelijke ontwikkelingen & Beheer  
groenvoorzieningen**

**G E M E E N T E N E E R I J N E N**

**Definitief d.d. 18 januari 2013**



# COLOFON

Oisterwijk, 18 januari 2013

Opgesteld door **BTL Advies BV.**  
Parklaan 1  
5061 JV Oisterwijk  
Postbus 385  
5060 AJ OISTERWIJK  
t 013 52 99 555  
f 013 52 99 550  
e advies@btl.nl

Opdrachtgever Gemeente Neerijnen

Projectnummer 222199

Status Definitief

Copyright 2013 BTL Advies B.V.:

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze opgave mag met commerciële doeleinden worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautoriseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze zonder voorafgaande toestemming van BTL Advies.



# INHOUD

<b>INHOUD</b>	<b>7</b>
<b>1 INLEIDING</b>	<b>9</b>
<b>1.1 Gedragscodes</b>	<b>9</b>
<b>1.2 Gebruik en leeswijzer</b>	<b>10</b>
<b>2 VERGUNNINGEN EN BESTEMMINGSPLANNEN</b>	<b>13</b>
<b>2.1 Toetsen uitvoerbaarheid plan</b>	<b>13</b>
<b>2.2 Vergunningaanvraag</b>	<b>13</b>
2.2.1 Soortbescherming (Flora- en faunawet)	16
2.2.2 Gebiedsbescherming (Natuurbeschermingswet)	17
2.2.3 Gebiedsbescherming (EHS)	20
<b>2.3 Toetsingskader vergunningverlening</b>	<b>21</b>
2.3.1 Flora en fauna geen onderdeel van aanvraag	22
2.3.2 Handhaving omgevingsvergunning	22
<b>2.4 Ecologische onderbouwing bestemmingsplannen</b>	<b>23</b>
<b>2.5 Beoordeling ingediende flora- en faunaonderzoeken</b>	<b>24</b>
<b>3 GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN</b>	<b>25</b>
<b>3.1 Kleinschalige ontwikkelingen - Taken en verantwoordelijkheden</b>	<b>26</b>
3.1.1 Initiatieffase	27
3.1.2 Uitvoering	27
<b>3.2 Grootschalige ontwikkelingen - Taken en verantwoordelijkheden</b>	<b>28</b>
3.2.1 Planvorming	30
3.2.2 Opstellen bestek/contract & aanbesteding	31
3.2.3 Werkvoorbereiding	31
3.2.4 Uitvoering	33
<b>3.3 Algemene vereisten / gedragsregels</b>	<b>35</b>
3.3.1 Deskundigheid	35
3.3.2 Werkbesprekingen & eindevaluatie	36
<b>3.4 Gedragsregels per werklocatie en activiteit</b>	<b>36</b>
<b>4 GEDRAGSCODE BEHEER GROENVOORZIENINGEN</b>	<b>57</b>
<b>4.1 Taken- en verantwoordelijkheden</b>	<b>57</b>
4.1.1 Bestekvoorbereiding en aanbesteding	58
4.1.2 Werkvoorbereiding	58
4.1.3 Uitvoering	60
<b>4.2 Algemene vereisten</b>	<b>60</b>
4.2.1 Deskundigheid	61
4.2.2 Inspectie werkterrein & werkinstructie	61
<b>4.3 Gedragsregels per beheercategorie</b>	<b>63</b>

<b>5 BEHEER VAN GEGEVENS</b>	83
<b>5.1 Actuele natuurwaardengegevens</b>	83
<b>5.2 Gegevensbeheer</b>	83
<b>6 ONGANG MET CALAMITEITEN</b>	85
<b>7 AANBEVELINGEN</b>	87
<b>7.1 Communicatie</b>	87
<b>7.2 Meldpunt steenmarters &amp; vleermuizen</b>	87
<b>7.3 Registratie faunaverkeersslachtoffers</b>	88
<b>7.4 Deskundigheid binnen organisatie</b>	88
<b>LITERATUUR</b>	91
<b>BIJLAGEN</b>	93
<b>BIJLAGE 1 BEGRIPPENLIJST</b>	95
<b>BIJLAGE 2 FLORA- EN FAUNAWET, NADERE INFORMATIE</b>	97
<b>BIJLAGE 4 WAARNEMINGENFORMULIER</b>	105
<b>BIJLAGE 5 HANDREIKING BESTEKSONDERDELEN</b>	111
<b>BIJLAGE 6 NATUURWIJZER OMGEVINGSVERGUNNING</b>	113
<b>BIJLAGE 7 BELANGRIJKE PAGINA'S GEDRAGSCODE RO</b>	115
<b>BIJLAGE 8 BELANGRIJKE PAGINA'S GEDRAGSCODE BG</b>	117
<b>BIJLAGE 9 ONDERZOEKSPERIODEN PER SOORTGROEP</b>	119
<b>BIJLAGE 10 MUTATIEFORMULIER</b>	121
<b>LOGBOEK FLORA- EN FAUNAGEGEVENS</b>	125
<b>I ACTUELE NATUURWAARDEN</b>	127
<b>II TABELLEN BIJ NATUURWAARDENKAART</b>	139
<b>III TE ACTUALISEREN NATUURWAARDEGEGEVENS</b>	145





1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENS

6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENS



# 1 INLEIDING

De leidraad die voor u ligt vormt een specifiek voor de gemeente Neerijnen toegepaste werkwijze van de gedragscodes 'beheer groenvoorzieningen' en 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' (hierna te noemen 'gedragscodes'). Het doel van deze leidraad is het gewenste handelen conform de Flora- en faunawet voor een ieder die werkzaam/ betrokken is met het gemeentelijke groenbeheer en/ of ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente, zo praktisch en effectief mogelijk te maken.

Het werken conform de leidraad leidt tot minder ontheffingsaanvragen, het geeft een concrete invulling aan de Flora- en faunawet, het voorkomt overtredingen in het kader van de Flora- en faunawet en het zorgt voor een efficiënte manier van werken.

## 1.1 GEDRAGSCODES

Op het gebied van natuurbescherming wordt in Nederland onderscheid gemaakt tussen twee niveaus: gebiedsbescherming en soortbescherming. Door middel van gebiedsbescherming (zoals de Natuurbeschermingswet en de Ecologische Hoofdstructuur) worden belangrijke natuurgebieden beschermd en worden natuurwaarden ontwikkeld en beheerd. Deze gebieden zijn aangewezen voor bepaalde doelsoorten en/of doeltypen. Beheerwerkzaamheden en ruimtelijke ontwikkelingen, ongeacht of deze binnen of buiten de beschermde gebieden plaatsvinden, mogen geen significant negatief effect hebben op de speciaal aangewezen diersoorten of habitattypen.

Flora en fauna beperken zich echter niet alleen tot natuurgebieden, maar komen ook daarbuiten voor, zelfs tot in het stedelijke gebied. Om soorten ook buiten deze beschermde gebieden te beschermen is er ook soortbescherming. Deze bescherming is gericht op plant- en diersoorten en belangrijke onderdelen van hun leefgebieden zoals vaste rust- en verblijfplaatsen. Dit komt tot uiting in de Flora- en faunawet.

Tijdens het uitvoeren van beheerwerkzaamheden in het stedelijk groen (zoals snoeien en schoffelen) of het uitvoeren van ruimtelijke ingrepen (zoals het vellen van bomen of het aanleggen van een woonwijk), is het mogelijk dat schade toegebracht wordt aan beschermde plant- en diersoorten. Dit is verboden in het kader van de Flora- en faunawet. Voor deze werkzaamheden dient daarom een ontheffing van de verbodsbepalingen aangevraagd te worden.

De introductie van gedragscodes maakt dat op een meer praktische en efficiënte manier uitwerking kan worden gegeven aan de Flora- en faunawet. Wanneer wordt gehandeld volgens een door het ministerie van LNV (nu EL&I) goedgekeurde gedragscode, hoeft niet meer voor elke vorm van groenbeheer en voor iedere ruimtelijke ingreep op elke locatie een ontheffingsprocedure in het kader van de Flora- en faunawet doorlopen te worden. Elke gedragscode richt zich op een bepaald beheersgebied en/of op bepaalde werkzaamheden.

In de gemeente Neerijnen zijn de volgende gedragscodes door middel van deze leidraad geïmplementeerd:

- Ruimtelijke ontwikkelingen
  - o Gedragscode 'Ruimtelijke ontwikkelingen', goedgekeurd op 31 december 2010.
- Bestendig beheer:
  - o Gedragscode 'Bestendig beheer groenvoorzieningen', goedgekeurd op 20 december 2007;

Voor de gedragscode Ruimtelijke ontwikkeling geldt dat deze van toepassing wordt verklaard voor het gehele areaal van de gemeente Neerijnen. De gedragscode Bestendig beheer groenvoorzieningen wordt in de gemeente Neerijnen toegepast voor al het openbaar groen dat in eigendom en beheer is van de gemeente.

Bovengenoemde gedragscodes hebben een geldigheidstermijn van vijf jaar. Omdat de geldigheidstermijn van de gedragscode Bestendig beheer groenvoorzieningen bijna verloopt, wordt deze op het moment van schrijven van deze leidraad herzien. Wel zal deze gedragscode hoogstwaarschijnlijk met minimale aanpassingen weer worden verlengd.

Door werkzaamheden uit te voeren conform de richtlijnen van deze gedragscodes, blijven de waarden van de voorkomende flora en fauna behouden. Voor het uitvoeren van groenbeheer is het daarmee niet nodig ontheffing aan te vragen. Ditzelfde geldt voor ruimtelijke ingrepen, met uitzondering van tabel 3 soorten en jaarrond beschermde vogels. Voor het opheffen van permanente vaste rust en verblijfplaatsen van de laatstgenoemde soorten tijdens de uitvoering van ruimtelijke ingrepen, blijft een ontheffingsaanvraag bij het Ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) nodig.

## 1.2 GEBRUIK EN LEESWIJZER

De leidraad maakt inzichtelijk hoe de gemeente in de rol van initiatiefnemer, ontwikkelaar, beheerder, vergunningverlener en handhaver invulling geeft aan de Flora- en faunawet. De toepassing van de leidraad strekt zich daarmee uit over verschillende werkvelden (en daarmee afdelingen en teams) binnen de gemeente.

De leidraad bestaat uit algemene hoofdstukken die voor iedere gedragscode relevant zijn en specifieke hoofdstukken die uitgewerkt zijn per gedragscode. De hoofdstukken met de gedragsregels per gedragscode (hoofdstuk 3 en 4) vormen de kern van de leidraad. Hierin is per gedragscode (en projectfase) gemakkelijk op te zoeken wat de verantwoordelijkheden van de gemeente of derden zijn met betrekking tot het beschermen van flora en fauna. Vanuit deze hoofdstukken wordt doorverwezen naar de voor de betreffende gedragscode van toepassing zijnde praktische bijlagen en andere onderdelen van de leidraad.

In de bijlagen zijn documenten opgenomen die in de dagelijkse praktijk gebruikt kunnen worden, zoals een plan van aanpak en het waarnemingenformulier. Dit betreffen voor een groot gedeelte veranderlijke gegevens. Ingevulde waarnemingenformulieren worden in de map toegevoegd en worden jaarlijks verwerkt op de Natuurwaardenkaart. Andere voorbeelden van documenten die aan de map kunnen worden toegevoegd zijn geregistreerde calamiteiten en verslagen van tussentijdse evaluaties. Op deze manier blijft de leidraad een praktische handleiding die voor langere tijd toepasbaar is.

**Leeswijzer**

Afhankelijk van uw functie zijn specifieke onderdelen uit deze leidraad van toepassing.

Onderstaand schema laat zien welke paragrafen voor u relevant zijn bij de uitvoering van de werkzaamheden genoemd in de kolom "actie".

<i>Team</i>	<i>Onderdeel</i>	<i>Onderdelen leidraad</i>	<i>Bijlage</i>
Gemeentewinkel	Backoffice	§ 2.1, § 2.2, § 2.3	Bijlage 6 & Logboek
Ontwikkeling & Toezicht	Ruimtelijke Ordening	§ 2, § 7.1	Bijlagen 7, 9 & 10
Beheer	Projectcoördinatie	§ 2.5, § 3, § 4, § 5, § 7	Bijlagen 3, 4, 5, 7, 9, 10 & Logboek
Beheer	Beheer Openbare Ruimte	§ 4, § 5	Bijlagen 4 & 8
Ontwikkeling & Toezicht	Handhaving & Toezicht	§ 2.3, § 3, § 6	Bijlage 6



1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENS

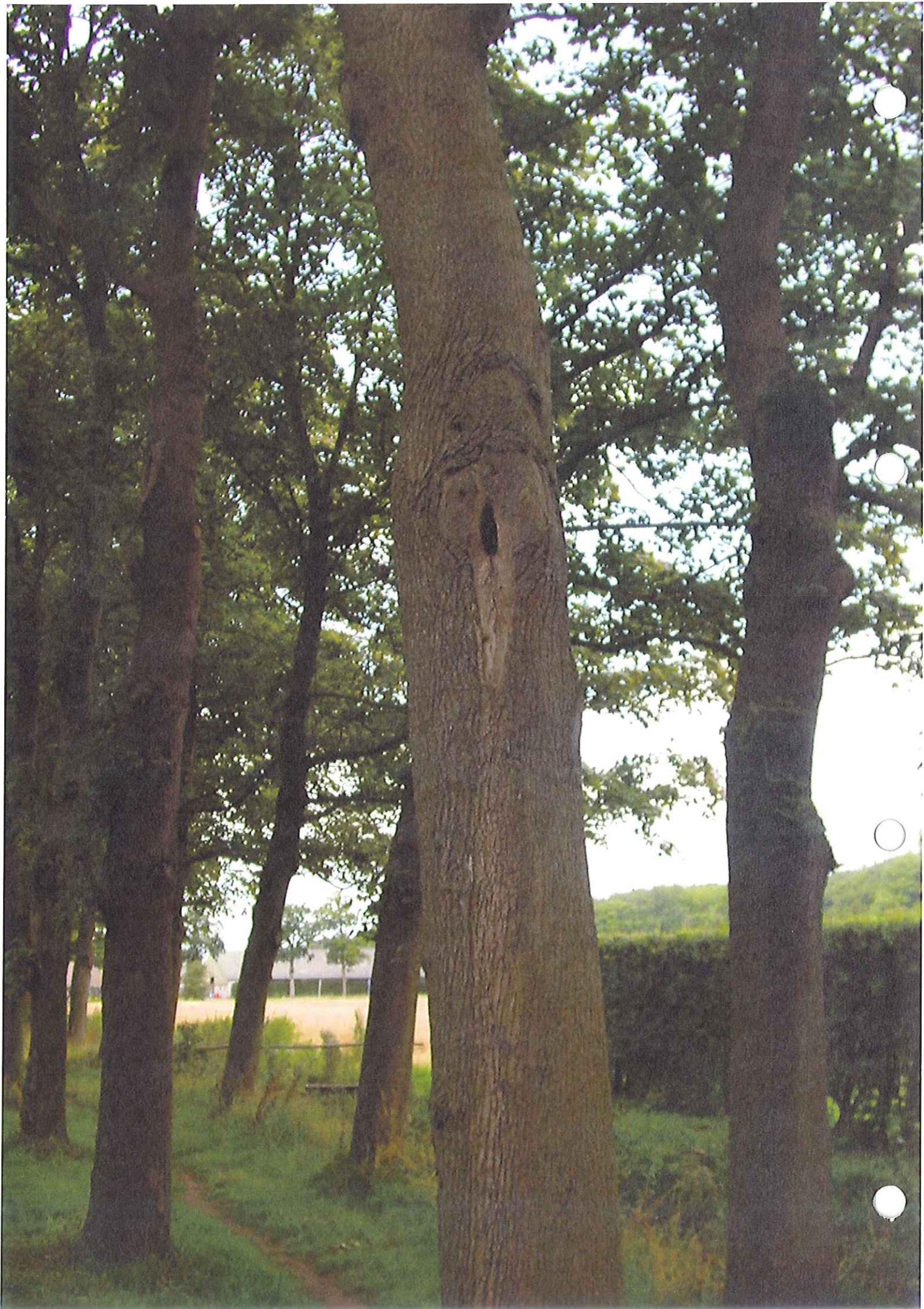
6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENS





## 2 VERGUNNINGEN EN BESTEMMINGSPLANNEN

Bij ruimtelijke ontwikkelingen heeft men tijdens de planvorming regelmatig te maken met vergunningen en bestemmingsplannen. Afhankelijk van wie de initiatiefnemer en/of directievoerder is van het project, is de gemeente toetsers of aanvrager van de omgevingsvergunning. Hierbij moet rekening worden gehouden met beschermde natuurwaarden.

Mogelijk zijn ruimtelijke plannen in strijd met het vigerende bestemmingsplan. In het geval geen gebruik kan worden gemaakt van de afwijkmogelijkheden binnen de omgevingsvergunning, moet een formele bestemmingsplanprocedure worden doorlopen. Daarom gaat dit hoofdstuk tevens in op de informatie die in bestemmingsplannen moet worden opgenomen om voldoende invulling te geven aan natuurwetgeving.

### 2.1 TOETSEN UITVOERBAARHEID PLAN

Voor vergunningaanvraag of verlening alsook het opstellen of wijzigen van een bestemmingsplan is het toetsen van de uitvoerbaarheid (ofwel haalbaarheid) van het plan in relatie tot vigerende natuurwetgeving de eerste stap.

In een zo vroeg mogelijk stadium wordt de uitvoerbaarheid van een ruimtelijke ontwikkeling in relatie tot het behoud van beschermde flora en fauna getoetst. Dit wordt gedaan door het uitvoeren van (delen van) de uitvoerbaarheidstoets, weergegeven op de volgende pagina. Het gaat hierbij om zaken die bepalen of een plan uitvoerbaar is: ondanks zorgvuldig handelen is het namelijk mogelijk dat een project niet op die plaats uitgevoerd kan worden. Om deze reden gaat specifieke aandacht uit naar het voorkomen van permanente vaste rust en verblijfplaatsen. De aanwezigheid van een ander type verblijfplaats (niet permanent) kan een ontwikkeling namelijk niet onmogelijk maken. Dit omdat dan in een gunstige periode kan worden gewerkt.

Omdat voor kleinschalige ontwikkelingen de uitvoerbaarheidstoets op een andere manier wordt doorlopen dan voor grootschalige ontwikkelingen, wordt voor de wijze van uitvoeren van de toets verwezen naar paragraaf 3.1.1 voor kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen en 3.2.1 voor grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen.

Resultaten van de uitvoerbaarheidstoets worden vastgelegd in een verslag. Dit verslag wordt gebruikt bij het uitwerken van eventuele ontheffings-/ vergunningsaanvragen.

## 1. Analyse beschermingsstatus plangebied

Is de projectlocatie (deels) gelegen in (de invloedzone) van een beschermd gebied of EHS?

Nee

Ja

Geen belemmering, ga door naar 2.

Heeft de ontwikkeling negatieve effecten op het beschermde gebied of EHS?

Nee

Ja

Geen belemmering, ga door naar 2.

**Natura 2000/ Beschermd Natuurmonumenten:**  
 Start afwegingsprocedure:  
 - Verplaatsen project of starten vergunningsprocedure  
**Ecologische Hoofdstructuur:**  
 - Voer een nee-tenzij onderzoek uit  
 Indien project doorgang vindt, ga door naar 2.

## Hulpmiddelen

Logboek Flora- en faunagegevens & Leidraad H2

Logboek Flora- en faunagegevens & Leidraad H2

Beheerplan N2000 gebied/ Effectenindicator van min. EL&I

Leidraad H 2

## 2. Analyse invloed ingreep op staat van instandhouding soorten

Zijn in het gebied PVRV's<sup>1</sup> van beschermde soorten aanwezig?

Nee

Ja

Geen belemmering, ga door § 3.1.2. of § 3.2.2

Worden bestaande PVRV's<sup>1</sup> opgeheven/ verbodsbepalingen v.d. FFW overtreden?

Nee

Ja

Neem beschermende maatregelen, ga door naar realisatiefase

Heeft/ hebben de soort(en) herstelmogelijkheden (geen wezenlijk negatief effect op reg. st. van instandhouding)?

Nee

Ja

Ga naar 3a.

Ga naar 3b.

## Hulpmiddelen

Logboek Flora- en faunagegevens

Logboek Flora- en faunagegevens

## 3. Handelen bij wel/ geen wezenlijke invloed

### 3 a. Handelen wezenlijke invloed:

Start afwegingsprocedure:  
 - verplaatsen project of realiseren geschikte vervangbare verblijfplaats voor realisatie (compensatie)  
 En:  
 - naleven procedure voor het opheffen van PVRV's conform §4.1.3, 4a van de gedragscode RO (zie bijlage 7)

### 3 b. Handelen geen wezenlijke invloed:

- beperkende en/ of mitigerende maatregelen t.b.v. herstel van de soort  
 - naleven procedure voor het opheffen van PVRV's conform §4.1.3, 4b van de gedragscode RO (zie bijlage 7)

## Hulpmiddelen

Gedragscode RO (§ 4.1.3)

Leidraad - Hoofdstuk 2 - Bijlage 7

<sup>1</sup>permanente vaste rust- en verblijfplaatsen

## 2.2 VERGUNNINGAANVRAAG

Als er een omgevingsvergunning wordt aangevraagd en er zou gelet op de Flora- en faunawet of Natuurbeschermingswet een ontheffing en/ of vergunning moeten worden aangevraagd, dan moet dit worden meegenomen in de omgevingsvergunningaanvraag. Hierop bestaat één uitzondering, namelijk wanneer vóór de omgevingsvergunningaanvraag al apart een ontheffings- en of vergunningsaanvraag is ingediend bij het ministerie van EL&I of bij de provincie.

De Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet zijn 'aangehaakt' bij de Wabo. De aanvrager draagt de verantwoordelijkheid om in het verzoek om een omgevingsvergunning zelf aan te geven of de aanvraag aan de Flora- en faunawet en/ of Natuurbeschermingswet moet worden getoetst. Door de 'aanhaking' is het niet mogelijk om een omgevingsvergunning aan te vragen voor alleen het onderdeel Flora- en faunawet of Natuurbeschermingswet. Er dient dan een aparte ontheffings- en of vergunningsaanvraag ingediend te worden bij het bevoegd gezag.

De Ecologische Hoofdstructuur is planologisch en juridisch veiliggesteld in het bestemmingsplan en is niet aangehaakt bij de Wabo. Meer informatie hierover volgt in paragraaf 2.2.3.

In deze paragraaf komen de volgende afwegingskaders van vergunningaanvraag aan bod:

- Flora- en faunawet (sub. par. 2.2.1)  
Als streng beschermde soorten of jaarrond beschermde vogels aanwezig zijn en schade ondervinden van de activiteit is een ontheffing nodig in het kader van de Flora- en faunawet. Als niet met een gedragscode wordt gewerkt (waarmee schade voorkomen wordt) geldt dit ook voor overig beschermde soorten.
- Natuurbeschermingswet (sub. par. 2.2.2)  
Als instandhoudingsdoelen van Natura 2000 gebieden of de wezenlijke kenmerken van Beschermde Natuurmonumenten onder druk staan is een inhoudelijke afweging nodig in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. In de gemeente Neerijnen is één Natura 2000 gebied gelegen. Beschermde Natuurmonumenten zijn in de gemeente Neerijnen niet aanwezig.
- Ecologische Hoofdstructuur (sub. par. 2.2.3)  
Indien de activiteit (negatief) effect heeft op de EHS dan dient het nee-tenzij afwegingskader of de EHS-saldobenadering te worden toegepast.


### 2.2.1 Soortbescherming (Flora- en faunawet)

Uitgangspunt in deze paragraaf is dat gebruik wordt gemaakt van de onderliggende leidraad en de vrijstellingen die samenhangen met de implementatie van de gedragscodes. Indien activiteiten kunnen leiden tot schade aan streng beschermde flora en fauna (of vogels met jaarrond beschermde nesten), moet ontheffing worden aangevraagd (al dan niet als integraal onderdeel van de omgevingsvergunning). Of een ontheffingsaanvraag nodig is wordt door middel van de uitvoerbaarheidstoets (paragraaf 2.1) in de fase van planvorming bepaald. Indien dit het geval is moet onderstaande procedure gevolgd worden.

#### Proces ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet

Wie:	planvormer/ projectleider
Bevoegd gezag:	Ministerie van EL&I
Wat:	aanvragen ontheffing Ffw
Hoe:	twee mogelijkheden: <ul style="list-style-type: none"><li>- <i>als integraal onderdeel van omgevingsvergunning</i>: invullen Wabo formulier 'handelingen met gevolgen voor beschermde plant- en diersoorten'</li><li>- <i>als aparte aanvraag</i>: ontheffingsaanvraag Ffw bij Min EL&amp;I formulier te downloaden op de website (<a href="http://www.hetInvloket.nl">www.hetInvloket.nl</a>)</li></ul>
Beschikbaar stellen:	activiteitenplan en flora- en faunaonderzoek(en)
Hulpmiddel:	advies van ter zake deskundige (eisen min EL&I)
Resultaat:	ontheffingsaanvraag/ aanvraag om een verklaring van geen bedenkingen inclusief bijlagen


#### Legenda

	Gemeente of opdrachtnemer/ eigen dienst (OG/ON)
---	--

Wordt schade toegebracht aan (streng) beschermde planten of dieren en vogels met jaarrond beschermde nesten, dan moet in de omgevingsvergunningaanvraag het formulier 'handelingen met gevolgen voor beschermde plant- en diersoorten' ingevuld worden. Tevens moet worden voldaan aan de indieningsvereisten met betrekking tot soortbescherming uit de Regeling Omgevingsrecht (artikel 8.2. soortbescherming), te vinden op <http://wetten.overheid.nl>. Deze regeling geeft onder andere uitgebreide informatie over welke gegevens bij de aanvraag moeten worden bijgeleverd.

Indien sprake is van een concreet uitvoerbaar project dat strijdig is met het bestemmingsplan, kan gebruik worden gemaakt van de afwijkingsmogelijkheid binnen de omgevingsvergunning. Voor projecten die te groot zijn om gebruik te kunnen maken van de binnenplanse afwijkingsmogelijkheid en de lijst met afwijkingsmogelijkheden voor zogenaamde 'kruimelgevallen', moet een ruimtelijke onderbouwing worden opgesteld. Onderzoek naar beschermde flora en fauna maakt onderdeel uit van de ruimtelijke onderbouwing bij de omgevingsvergunning.

#### Legenda

 Gemeente of opdrachtnemer/  
eigen dienst (OG/ON)

### 2.2.2 Gebiedsbescherming (Natuurbeschermingswet)

Wanneer een activiteit negatieve effecten heeft op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000 gebied, dient een vergunningsprocedure in het kader van de Natuurbeschermingswet doorlopen te worden (al dan niet als integraal onderdeel van de omgevingsvergunning). Onderstaand is weergegeven welke procedure gevolgd moet worden.

#### Proces vergunningsaanvraag Natuurbeschermingswet 1998

Wie:	planvormer/ projectleider
Bevoegd gezag:	Provincie Gelderland (in uitzonderingen het Rijk)
Wat:	aanvragen vergunning Natuurbeschermingswet 1998
Hoe:	twee mogelijkheden: <ul style="list-style-type: none"><li>- <i>als integraal onderdeel van omgevingsvergunning</i>: invullen Wabo formulier 'handelingen met gevolgen voor beschermde natuurgebieden'</li><li>- <i>als aparte aanvraag</i>: invullen 'aanvraag vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998' (Provincie Gelderland)</li></ul>
Vooroverleg:	door eerst een conceptaanvraag te doen, kan (bijvoorbeeld n.a.v. een voortoets) vooroverleg plaatsvinden met de provincie over: <ul style="list-style-type: none"><li>- of vergunning moet worden aangevraagd;</li><li>- of conceptaanvraag voldoet;</li><li>- wat de haalbaarheid is van de aanvraag.</li></ul>
Beschikbaar stellen:	minimaal voortoets en mogelijk daaruit volgend een verslechteringstoets of passende beoordeling
Hulpmiddel:	<ul style="list-style-type: none"><li>- advies van ter zake deskundige (eisen min EL&amp;I)</li><li>- checklist vergunningverlening (<a href="http://www.natura2000.nl/pages/checklist-vergunningverlening.aspx">http://www.natura2000.nl/pages/checklist-vergunningverlening.aspx</a>)</li></ul>
Resultaat:	vergunningsaanvraag inclusief bijlagen

De 'checklist vergunningverlening' (zie schema pg. 15) geeft inzicht in de stappen die doorlopen moeten worden om te bepalen of een ontwikkeling negatieve effecten heeft op beschermde gebieden. Ook is hier te vinden welke informatie moet worden aangeleverd voor de beoordeling van de aanvraag door bevoegd gezag.

Alvorens het indienen van de aanvraag om een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 is het mogelijk een conceptaanvraag in te dienen bij de provincie Gelderland. Indien dit gedaan wordt met een omgevingsvergunning, wordt het formulier 'handelingen met gevolgen voor beschermde natuurgebieden' ingevuld. Op basis hiervan geeft de provincie aan of een vergunningsaanvraag al dan niet noodzakelijk is. Bij de aanvraag van een vergunning moet worden voldaan aan de indieningsvereisten met betrekking tot gebiedsbescherming uit de Regeling Omgevingsrecht (artikel 8.2 gebiedsbescherming), te vinden op <http://wetten.overheid.nl>

Voor alle ruimtelijke activiteiten binnen een beschermd natuurgebied moeten de effecten op het gebied door een ter zake deskundige worden getoetst. Ditzelfde geldt voor grootschalige activiteiten buiten beschermde natuurgebieden. Ook activiteiten die plaatsvinden buiten de

door de Natuurbeschermingswet beschermde natuurgebieden kunnen namelijk effecten hebben op de beschermde gebieden (externe werking).

Voor overige activiteiten (kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen buiten beschermde gebieden) wordt de uitvoerbaarheidstoets uitgevoerd door een projectleider. Deze bepaald tevens of aanvullend onderzoek nodig is. Vanwege de lage kans op risico's is het voor deze activiteiten in eerste instantie niet nodig een ter zake deskundige in te schakelen. Deze paragraaf verschaft handvatten voor de projectleider op basis waarvan kan worden bepaald of kleinschalige ontwikkelingen die buiten beschermde gebieden plaatsvinden wel of geen mogelijke effecten uitoefenen op (in de nabijheid van de ruimtelijke ontwikkeling gelegen) beschermde gebieden. Naast onderstaande uitwerking voor het Natura 2000 gebied dat in Neerijnen voorkomt kan als hulpmiddel om de effecten van een activiteit op een beschermd gebied te bepalen de effectenindicator van het ministerie van EL&I gebruikt worden (<http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/effectenindicatorappl.aspx>).

#### Afwegingskader Natura 2000

Activiteiten in of nabij Natura 2000 gebieden moeten getoetst worden aan de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied (vastgelegd in het aanwijzingsbesluit) en het (concept)beheerplan dat voor het gebied is opgesteld. Bij het bepalen van negatieve effecten van een project op het Natura-2000 gebied gaat het om:

- verslechtering van de kwaliteit van de kwalificerende natuurlijke habitats en/ of de habitats van soorten in het gebied;
- significante versturende effecten op kwalificerende soorten in het gebied.

#### Risico's Natura 2000 gebied Uiterwaarden Waal

De meeste habitattypen waarvoor het Natura 2000 gebied is aangewezen zijn afhankelijk van natte, voedselarme omstandigheden al dan niet in combinatie met een bepaalde buffering van de bodem. Activiteiten in de omgeving van het Natura 2000 gebied vormen een risico voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied indien ze leiden tot vermessing, verzuring of verdroging. Activiteiten die verzuring of vermessing tot gevolg hebben zijn grootschalig van aard (bijvoorbeeld omvorming van bos in landbouwgrond, stikstofdepositie nieuwe industrie) en worden dus door een ter zake deskundige als onderdeel van de uitvoerbaarheidstoets beoordeeld. Wel kunnen kleinschalige activiteiten effecten hebben op de waterhuishouding van het Natura 2000 gebied en daardoor leiden tot verdroging. Zie onderstaand voorbeeld.

##### **Voorbeeld: onderkelderen gebouw**

*Bij het onderkelderen van een gebouw kan door droogbemaling verdroging ontstaan in nabijgelegen Natura 2000 gebieden. De grootste effecten van grondwateronttrekking vinden over het algemeen in de nabijheid van de ingrepen plaats; van enkele honderden meters bij drainages tot enkele kilometers bij grotere onttrekkingen. De exacte afstand waarop een Natura 2000 gebied invloed ondervindt is van vele factoren afhankelijk, zoals tijdstip, diepte, hoeveelheid, bodemgesteldheid, aanwezigheid van breuken in de ondergrond en type drainage of oppervlaktewater.*

*Bij specifieke omstandigheden, kunnen in relatief kleine onttrekkingen ook op grote afstand effecten hebben. Dit is het geval indien een onttrekking plaatsvindt in de stroombaan van grondwaterstromen richting het Natura 2000 gebied.*

Daarnaast kunnen activiteiten die plaatsvinden in de omgeving van het Natura 2000 gebied gevolgen hebben op de rust en donkerte en de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied negatief beïnvloeden. Ten aanzien van geluid en verlichting kunnen onderstaande richtlijnen gehanteerd worden.

#### *Geluid*

Indien het uitvoeren van de activiteit leidt tot een hoeveelheid geluid van meer dan 43 dB ter plaatse van het beschermd gebied, dient nader onderzoek plaats te vinden. Vanaf deze geluidsterkte kunnen broedvogels effecten van de activiteit ondervinden;

#### *Verlichting*

Indien het uitvoeren van een activiteit leidt tot een lichtsterkte van meer dan 0,01 tot 0,1 lux (afhankelijk van de voorkomende soorten) ter plaatse van het beschermd gebied, dient nader onderzoek plaats te vinden.

#### **Voorbeeld: slopen van een gebouw**

*De Uiterwaarden Waal vormt een belangrijk broedgebied voor soorten van natte, ruige graslanden zoals porseleinhoen en kwartelkoning. Indien in de nabijheid van het Natura 2000 gebied een gebouw wordt gesloopt, ondervinden broedvogels hier mogelijk overlast van. Tijdens slijpen, zagen en hakken bedraagt het lawaai rond 100 dB of hoger. De geluidsterkte vanaf een bron neemt af met de afstand van ongeveer 6 dB per 100 meter. Dit betekent dat broedvogels nog op ruime afstand effect kunnen ondervinden op bouwlawaai. Bij een geluid van 100 dB bedraagt dit een afstand van ongeveer een kilometer.*

### 2.2.3 Gebiedsbescherming (EHS)

In ons land is de Ecologische Hoofdstructuur aanwezig die een verbinding vormt tussen verschillende natuurgebieden. Ook in de gemeente Neerijnen zijn gebieden aanwezig die behoren tot de Ecologische Hoofdstructuur (zie natuurwaardenkaart).


Indien ruimtelijke ontwikkelingen worden uitgevoerd in of nabij de Ecologische Hoofdstructuur moet bepaald worden of er significant negatieve effecten op het gebied optreden. Deze analyse vindt plaats tijdens de planvorming middels het doorlopen van de uitvoerbaarheidstoets (paragraaf 2.1).

Onderstaand is weergegeven welke stappen doorlopen moeten worden bij een ingreep in of nabij de Ecologische Hoofdstructuur.

#### Effecten op Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Wie:	planvormer/ projectleider
Bevoegd gezag:	Provincie Gelderland en mogelijk Rijksoverheid
Wat:	<ul style="list-style-type: none"><li>- toetsing aan wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS</li><li>- toepassing nee-tenzij afwegingskader (incl. studie naar alternatieven)</li></ul>
Hoe:	<ul style="list-style-type: none"><li>- minimaal doorlopen stappenplan EHS (opgenomen in Spelregels EHS, min. VROM &amp; LNV en provincies, 2007)</li><li>- indien van toepassing uitwerking saldobenadering of compensatie</li><li>- toetsing aan Verordening Ruimte Provincie Gelderland</li></ul>
Hulpmiddel:	<ul style="list-style-type: none"><li>- advies van ter zake deskundige (eisen min EL&amp;I)</li></ul>
Resultaat:	duidelijkheid over te nemen vervolgstappen

#### Legenda

	Gemeente of opdrachtn. eigen dienst (OG/ON)
---	--

In de Ecologische Hoofdstructuur zijn activiteiten die de 'wezenlijke kenmerken en waarden' van het gebied aantasten niet toegestaan. De wet- en regelgeving hanteert hiermee een vrij open norm. In de praktijk wordt al in de fase van planvorming bekeken of de activiteit negatieve gevolgen heeft voor de natuurdoeltypen die voor het betreffende gebied zijn aangewezen. Voor kleinschalige ontwikkelingen zal het hierbij vooral gaan om activiteiten die een toename van geluid, licht of een verandering in de waterhuishouding tot gevolg hebben. De gevolgen van grootschalige ontwikkelingen worden door een ter zake deskundige onderzocht.

Bij ingrepen in de EHS vindt geen vergunningverlening plaats maar worden de gebruikelijke r.o.-procedures doorlopen. De Ecologische Hoofdstructuur is planologisch vastgelegd en juridisch veiliggesteld in het bestemmingsplan. Indien een ruimtelijke ingreep niet past binnen het bestemmingsplan, kan met toepassing van het nee-tenzij afwegingskader (of de EHS-saldobenadering) in bepaalde gevallen het bestemmingsplan worden gewijzigd (of gedeeltelijk herzien).

De op grond van de provinciale ruimtelijke verordening vereiste afweging en eventuele compensatieverplichting zijn onderdeel van het bestemmingsplan of van de procedure tot wijziging van het bestemmingsplan. De regels die de provincie Gelderland stelt aan ingrepen in of nabij de Ecologische Hoofdstructuur zijn vastgelegd in de Verordening



Ruimte. In de Verordening Ruimte wordt onder andere beschreven op welke wijze invulling moet worden gegeven aan het nee- tenzij principe en in welke gevallen de begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur kan worden aangepast.

Meer informatie over de wijze waarop de Ecologische Hoofdstructuur moet worden meegenomen in bestemmingsplannen is te vinden in paragraaf 2.4. Voor informatie over het nee-tenzij afwegingskader en de EHS-saldobenadering wordt verwezen naar onderstaande website:

<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2007/08/20/spelregels-ehs.html>

### 2.3 TOETSINGSKADER VERGUNNINGVERLENING


De gemeente is de verlener van de omgevingsvergunning, maar niet het bevoegd gezag van het onderdeel beschermde flora en fauna in de omgevingsvergunning. Voordat de gemeente een omgevingsvergunning kan verlenen moet ze, indien beschermde flora en fauna onderdeel uitmaken van de aanvraag, eerst een Verklaring van geen bedenkingen (vvgb) van het ministerie (Flora- en faunawet) of de provincie (Natuurbeschermingswet) hebben ontvangen. De afweging of het maatschappelijk belang van een project opweegt tegen de eventuele negatieve gevolgen op de beschermde soorten en/of gebieden wordt dus op een hoger bestuurlijk niveau gemaakt.

De aanvrager van de omgevingsvergunning kan de gemeente zelf zijn, maar ook bijvoorbeeld een projectontwikkelaar of een burger. Normaliter haakt de aanvraag van een ontheffing/ vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet aan bij de omgevingsvergunning. Deze 'aanhaking' is niet aan de orde indien de aanvraag om ontheffing/vergunning eerder is ingediend dan de aanvraag om omgevingsvergunning.

#### Toetsen omgevingsvergunning

Wie:	vergunningverlener
Wat:	bekijken of flora en fauna een onderdeel is/behoort te zijn van vergunningsaanvraag
Hoe:	twee situaties: <ul style="list-style-type: none"><li>- <i>flora en fauna maakt onderdeel uit van ingediende omgevingsvergunningsaanvraag:</i><ul style="list-style-type: none"><li>o Wabo formulier 'handelingen met gevolgen voor beschermde plant- en diersoorten' en/ of 'handelingen met gevolgen voor beschermde natuurgebieden' inclusief bijlagen doorsturen naar Min EL&amp;I en/ of Provincie</li></ul></li><li>- <i>flora en fauna maakt geen onderdeel uit van ingediende omgevingsvergunningsaanvraag:</i><ul style="list-style-type: none"><li>o Beoordelen of beschermde flora en fauna mogelijk schade ondervindt, ondanks dit niet is aangegeven</li><li>o Initiatiefnemer wijzen op eigen verantwoordelijkheid, indien nodig.</li></ul></li></ul>
Hulpmiddel:	Natuurwaardenkaart (Logboek F&F gegevens)

#### Legenda

 Gemeente of opdrachtnemer/  
eigen dienst (OG/ON)

De aanvrager is zelf verantwoordelijk om vooraf na te gaan of een activiteit negatieve effecten heeft op beschermde flora en fauna. Hierbij heeft de gemeente een rol in de informatievoorziening naar de aanvrager.

### **2.3.1 Flora en fauna geen onderdeel van aanvraag**

Indien flora en fauna geen onderdeel uitmaakt van de aanvraag, beoordeelt de gemeente aan de hand van de Natuurwaardenkaart of het aannemelijk is dat men bij de uitvoering van werkzaamheden geen schade toebrengt aan beschermde flora en fauna. Omdat de kans op negatieve invloed verschilt per activiteit, heeft het ministerie een 'Natuurwijzer omgevingsvergunning' beschikbaar gesteld. Deze is bedoeld voor aanvragen van een omgevingsvergunning door particulieren (bijlage 6). Indien uit de natuurwijzer blijkt dat de kans op negatieve effecten klein is, dan mag er door **particulieren** vanuit uitgegaan worden dat de activiteit geen negatieve invloed heeft op beschermde dieren en planten.

Als de situatie hiertoe aanleiding geeft, dan wijst de gemeente de aanvrager op de mogelijke noodzaak om het onderdeel 'handelingen met gevolgen voor beschermde plant- en diersoorten' of 'handelingen met gevolgen voor beschermde natuurgebieden' in te vullen in de omgevingsvergunningaanvraag. Het is vervolgens aan de aanvrager om te beslissen om deze onderdelen in de aanvraag wel of niet mee te nemen. Het kan ook voorkomen dat de aanvrager al eerder een vergunning/ontheffing apart heeft aangevraagd of een onderzoek heeft laten doen waaruit is gebleken dat er geen sprake is van overtreding van de wet.

Wanneer de van toepassing zijnde onderdelen worden aangeleverd, dan is de gemeente verplicht Dienst Regelingen (Flora- en faunawet) en/ of de Provincie (Natuurbeschermingswet) te verzoeken om een verklaring van geen bedenkingen (vvgb) en de aanvraag door te sturen.

In het geval dat de aanvrager (nadat deze door de gemeente gewezen is op zijn eigen verantwoordelijkheid om de effecten op beschermde flora en fauna te onderzoeken) geen onderzoek uitvoert naar beschermde flora en fauna en/ of de betreffende onderdelen in de omgevingsvergunning niet invult, kan de gemeente niet weten of een vergunning of een ontheffing benodigd is. Ook kan de gemeente op basis hiervan geen verzoek indienen om een vvgb. De aanvrager maakt dan zelf de keuze om in een later stadium (bij de uitvoering van het werk) risico te lopen op overtreding van de wet en daaropvolgende sancties. Op grond hiervan kan geen vergunning worden geweigerd (behalve indien sprake is van een afwijking of een herziening van het bestemmingsplan en in dit kader voor de ruimtelijke onderbouwing of de plantoelichting ook een flora- en faunaonderzoek gewenst is).

### **2.3.2 Handhaving omgevingsvergunning**

De gemeente is verantwoordelijk voor het houden van toezicht opdat het project conform de omgevingsvergunning inclusief vvgb verloopt. Bij overtreding van de omgevingsvergunning is de gemeente de eerste aangewezen om handhavend op te treden. Toegebrachte schade aan flora en fauna wordt gemeld aan de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA). Deze kan sancties opleggen, zoals het beboeten of stilleggen van werk.

Voor een uitgebreidere toelichting op de procedure van de omgevingsvergunning en het onderdeel flora en fauna, raadpleeg de website van Kenniscentrum InfoMil:  
<http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/omgevingsvergunning/wetgeving-0/@123218/wanneer-ministerie/>

## 2.4 ECOLOGISCHE ONDERBOUWING BESTEMMINGSPLANNEN

Indien een project nog niet concreet uitvoerbaar is of de initiatiefnemer naast het plan ook behoefte heeft aan een planologische regeling die toekomstige uitbreidingen mogelijk maakt, is de omgevingsvergunning een minder geschikt instrument om van het bestemmingsplan af te wijken. In dat geval kan beter een formele bestemmingsplanprocedure worden gestart.

Voor de stappen die in het kader van het bestemmingsplan moeten worden doorlopen en de eisen die worden gesteld aan onderzoek naar beschermde soorten, kan gebruik worden gemaakt van de richtlijnen op de website van Kenniscentrum InfoMil:

<http://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/handreiking/omgeving/natuur/natuur-bestemming/>

### *Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet*

Ruimtelijke plannen dienen te worden beoordeeld op de haalbaarheid in relatie tot de vigerende natuurwetgeving. In bestemmingsplannen mogen geen ontwikkelingen mogelijk gemaakt worden waarvan op voorhand in redelijkheid kan worden ingezien dat in het kader van de Flora- en faunawet of de Natuurbeschermingswet geen ontheffing of vergunning zal worden verleend, oftewel dat mogelijk verbodsbepalingen worden overtreden. Een beoordeling van dit aspect dient deel uit te maken van de plantoelichting.

Voor (onderdelen van) bestemmingsplannen die een wijziging in grondgebruik betreffen of bijvoorbeeld het slopen van bebouwing dient een uitvoerbaarheidstoets voor flora en fauna en beschermde natuurgebieden te worden uitgevoerd. Hiermee wordt de haalbaarheid van het plan getoetst. Hierbij kan worden volstaan met het uitvoeren van de toets opgenomen in paragraaf 2.1 van deze leidraad. In het bestemmingsplan dient minimaal opgenomen te zijn dat deze uitvoerbaarheidstoets voorafgaand aan de ontwikkeling zal worden uitgevoerd.

Om het verlopen van de geldigheidsduur van verspreidingsgegevens te voorkomen, is het mogelijk om nader onderzoek nog niet plaats te laten vinden in de bestemmingsplanfase, maar dit uit te stellen totdat een locatie daadwerkelijk ontwikkeld gaat worden als onderdeel van de omgevingsvergunningsaanvraag. In het bestemmingsplan moet dan wel worden opgenomen dat nader onderzoek nog plaats dient te vinden.

### *Ecologische Hoofdstructuur*

De EHS is geen wetgeving maar wordt juridisch veiliggesteld in het bestemmingsplan. De regels die de provincie Gelderland stelt aan ingrepen in of nabij de EHS zijn vastgelegd in de Verordening Ruimte. Het is niet mogelijk om *zonder motivatie* nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen binnen de EHS met significant negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden van de EHS mogelijk te maken in het bestemmingsplan. Wijziging (of gedeeltelijke herziening) van het bestemmingsplan kan in bepaalde gevallen worden gemotiveerd met toepassing van het nee-tenzij afwegingskader (of de EHS-saldobenadering).

## 2.5 BEOORDELING INGEDIENDE FLORA- EN FAUNAONDERZOEKEN

### Onderzoek ten behoeve van bestemmingsplan

In paragraaf 2.4 is aangegeven waar een flora en faunaparagraaf in de toelichting van een bestemmingsplan minimaal aan moet voldoen. Het flora- en faunaonderzoek moet afgestemd zijn op het detailniveau van het bestemmingsplan.

### Onderzoek ten behoeve van (omgevings)vergunning

Indien een plan voldoende concreet is om een omgevingsvergunning aan te vragen en het vermoeden bestaat dat beschermde soorten voorkomen, moet een Flora- en faunaonderzoek worden uitgevoerd. Deze onderzoeken zijn doorgaans gedetailleerder dan de onderzoeken die ten behoeve van een bestemmingsplan worden uitgevoerd.

In het onderzoek moet worden beschreven welke beschermde soorten en gebieden voorkomen en wat mogelijke effecten van de ontwikkelingen hierop zijn. Omdat dergelijke onderzoeken doorgaans worden uitgevoerd door externe adviesbureaus worden hieronder de belangrijkste aandachtspunten gegeven waarop de gemeente deze onderzoeken kan toetsen:

- de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd: naast een bureaustudie is het in de meeste gevallen nodig ook een aanvullend veldbezoek uit te voeren;
- volledigheid ten aanzien van soorten: onderzoek moet gericht zijn op alle soorten en soortgroepen die genoemd worden in de aanwijzingsbesluiten van de Flora- en faunawet en de gebieden die vallen onder de Natuurbeschermingswet;
- de vlakdekkendheid van de inventarisatie: onderzoek naar effecten op het gehele plangebied én daarbuiten voorkomende beschermde gebieden en soorten (externe werking);
- de actualiteit van de inventarisatiegegevens (niet ouder dan 5 jaar voor algemeen en overig beschermde soorten, niet ouder dan 3 jaar voor streng beschermde soorten);
- de periode waarin inventarisatie heeft plaatsgevonden (zie bijlage 9 voor richtlijnen in relatie tot soortgroepen);
- opgenomen dient te zijn of en voor welke soorten aanvullend onderzoek nodig is.

Het onderzoek moet minimaal antwoord geven op de vragen die de uitvoerbaarheidstoets stelt (paragraaf 3.3.1). Indien de aanwezigheid van overig of streng beschermde soorten op basis van een eerste quickscan niet uit te sluiten is kan nader onderzoek nodig zijn.

Indien streng beschermde soorten, vogels met jaarrond beschermde nesten of beschermde natuurgebieden voorkomen moeten de uitgevoerde onderzoeken voldoende basis bieden om een activiteitenplan en/ of een passende beoordeling op te stellen. Ook moeten de onderzoeken in dat geval voldoen aan de indieningsvereisten met betrekking tot de gebieds- en soortbescherming uit de Regeling Omgevingsrecht (hoofdstuk 8), te vinden op <http://wetten.overheid.nl>. Dit kan helpen bij de beoordeling van dergelijke onderzoeken.

1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVORZIEUNINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENIS

6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENIS



### 3 GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN

Dit hoofdstuk beschrijft de gedragsregels in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen om zorgvuldig te handelen ten aanzien van flora en fauna. Het betreffen algemene vereisten die altijd gelden en specifieke gedragsregels die per werklocatie en activiteit verschillen. Zowel de gemeente Neerijnen als haar opdrachtnemers dienen deze na te leven. In dit hoofdstuk wordt onderscheid gemaakt in kleinschalige (paragraaf 3.1) en grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen (paragraaf 3.2). Onderstaand is het verschil inzichtelijk gemaakt. Hier zijn echter geen harde grenzen voor waardoor het onderscheid niet altijd duidelijk te maken is. Een zeer belangrijk criterium is de complexiteit van een project. Een kleinschalige ontwikkeling waarbij meerdere biotopen en/of kwetsbare soorten een mogelijk effect ondervinden kan als complex worden ervaren, terwijl het rooien van een aantal bomen in het kader van de herinrichting van een park (grootschalig) minder complex is. Afhankelijk van de complexiteit bepaalt de projectleider of ondersteuning van een ter zake deskundige nodig is.

#### **Kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen**

Kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen zijn activiteiten van beperkte omvang die in een relatief kort tijdsbestek van enkele uren tot weken uitgevoerd kunnen worden. Ten aanzien van de flora en fauna kunnen ze een verandering van het leefgebied tot gevolg hebben, maar dit is in veel gevallen beperkt van aard. Voorbeelden zijn schaven wegberm, vellen van enkele bomen en sloop van één woning of kleine opstal.

#### **Grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen**

Onder grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen worden projecten verstaan waarbij het gaat om veelal complexe projecten waarbij de impact op de omgeving groot is. De looptijd van de projecten beslaat vaak enkele maanden tot jaren. De oorspronkelijke situatie wijzigt dusdanig dat voor flora en fauna een behoorlijke verandering van het leefgebied optreedt. Voorbeelden van dergelijke projecten zijn: ontwikkeling van een woonwijk, sloop van grote en verschillende gebouwen, wegconstructies, herinrichting van een park en recreatie terreinen, natuurinrichting.



### 3.1 KLEINSCHALIGE ONTWIKKELINGEN - TAKEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

Deze paragraaf beschrijft welke stappen moeten worden doorlopen bij een kleinschalige ruimtelijke ontwikkeling. Uitgangspunt hierbij is dat de gemeente initiatiefnemer is en eindverantwoordelijk voor de uitvoering. Indien een andere partij dan de gemeente initiatiefnemer is en/ of verantwoordelijk voor de directievoering, bijvoorbeeld een burger die wegens bouwplannen een rij bomen kapt, dan heeft de gemeente alleen een rol bij vergunningverlening (zie hoofdstuk 2).

Taken en verantwoordelijkheden van de gemeente en opdrachtnemer worden in deze paragraaf schematisch weergegeven. Uit de schema's is af te lezen wat er op welk moment moet gebeuren en wie daar een taak in heeft. Afhankelijk van de fase waarin een project zich bevindt worden de volgende paragrafen geraadpleegd:

- Initiatiefase (paragraaf 3.1.1);
- Uitvoering (paragraaf 3.1.2).





### 3.1.1 Initiatiefase

In de initiatiefase heeft de gemeente de verantwoordelijkheid om een eerste toets (zogenaamde uitvoerbaarheidstoets) uit te voeren of de geplande ontwikkeling mogelijk negatieve gevolgen heeft voor beschermde flora en fauna. Indien blijkt dat ontheffings- en/ of vergunningsaanvragen benodigd zijn, wordt een ter zake deskundige ingeschakeld. Resultaten van de uitvoerbaarheidstoets worden vastgelegd in een verslag.

Indien de uitvoering van de activiteit wordt vastgelegd in een contract, dan legt de opdrachtnemer in overleg met de gemeente haar werkwijze vast in de vorm van een Programma van Eisen. Hiervoor wordt het verslag van de uitvoerbaarheidstoets gebruikt. Wanneer geen sprake is van een contract, bepaalt de gemeente de werkwijze en overlegt deze met de opdrachtnemer/ eigen buitendienst.

#### Legenda



Gemeente (OG)



Opdrachtnemer/ eigen dienst (ON)



Gemeente of opdrachtnemer/  
eigen dienst (OG/ON)

#### Toetsen uitvoerbaarheid plan (zie hoofdstuk 2)

Wie:	planvormer/ projectleider (niveau 4 of gelijkwaardig)
Wat:	verkennen beschermde flora- en fauna risico's
Hoe:	beantwoorden vragen: 1. vormt activiteit (mogelijk) risico voor beschermde gebieden? 2. vormt activiteit (mogelijk) risico voor beschermde soorten?
Vervolgstep:	<i>Drie mogelijkheden:</i> - 1 <sup>ste</sup> vraag "ja": stap 1 uitvoerbaarheidstoets (§2.1) - 2 <sup>de</sup> vraag "ja": stap 2 en 3 uitvoerbaarheidstoets (§2.1) - indien beide vragen "nee": doorgaan naar §3.1.2
Hulpmiddel:	- inzet ter zake deskundige (indien nodig) - natuurwaardenkaart (logboek flora en faunagegevens)
Resultaat:	verslag met risico's t.a.v. flora en fauna

indien van toepassing

#### Opstellen en aanbesteden contract/ bestek

Wie:	werkvoorbereider OG
Bijlagen bij bestek:	gedragsregels per werklocatie (paragraaf 3.4).
Hulpmiddelen:	handreiking besteksonderdelen (bijlage 5)

indien van toepassing

#### Bepalen werkwijze

Wie:	planvormer
Van toepassing:	indien beschermde soorten op projectlocatie voorkomen
Wat:	vastleggen: - uitvoeringsvoorwaarden uit ontheffing/ vergunning - uitvoeringsvoorwaarden m.b.t. algemene zorgplicht en zorgvuldig handelen (welke gedragsregels zijn relevant?)
Hulpmiddel:	- inzet ter zake deskundige (eisen min EL&I) - natuurwaardenkaart (logboek flora en faunagegevens) - verslag van uitvoerbaarheidstoets - gedragsregels per werklocatie (paragraaf 3.4)
Aandachtspunt:	werkwijze wordt altijd afgestemd tussen ON en OG
Resultaat:	Programma van Eisen(bij contracten) / beknopte omschrijving van of verwijzing naar de relevante gedragsregels

### 3.1.2 Uitvoering

De volgende stappen worden tijdens de uitvoeringsfase doorlopen om risico's ten aanzien van flora en fauna te beheersen.

<b>Inspectie werklocatie en werkinstructie</b>	
Wie:	uitvoerder
Wat:	<ul style="list-style-type: none"><li>- controleren natuurwaardegegevens</li><li>- registreren afwijkingen en deze communiceren naar gemeente</li><li>- aanbrengen markeringen</li><li>- instructie aan uitvoerende medewerkers</li></ul>
Hulpmiddelen:	<ul style="list-style-type: none"><li>- natuurwaardenkaart (logboek F&amp;F gegevens)</li><li>- waarnemingenformulier (bijlage 4)</li><li>- markerings- en afschermingsmateriaal</li></ul>
Moment:	kort vóór uitvoering / gedurende uitvoering bij projecten met langere looptijd

<b>Uitvoeren risicobeheersing</b>	
Wie:	uitvoerende medewerker
Wat:	risicobeheersing conform werkinstructie
Hulpmiddelen:	<ul style="list-style-type: none"><li>- soortherkenning informatie</li><li>- gedragsregels per werklocatie (§ 3.4)</li></ul>
Evaluatie:	werkbeprekingen conform pag. 43 gedragscode RO, bijlage 7 leidraad.
Resultaat:	geen overtreding Flora- en faunawet

<b>Toezicht</b>	
Wie:	toezichthouder
Hulpmiddelen:	gedragsregels per werklocatie (§ 3.4)
Resultaat:	behoud beschermde flora en fauna

#### Legenda



Gemeente



Opdrachtnemer/ eigen dienst



### 3.2 GROOTSCHALIGE ONTWIKKELINGEN - TAKEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

Deze paragraaf beschrijft de stappen die bij een grootschalig ruimtelijk ontwikkelingsproject worden doorlopen, van planvorming tot uitvoering. De gemeente kan ervoor kiezen een project specifieke aanpak te hanteren met betrekking tot de Flora- en faunawet, of de aanpak zoals beschreven in deze paragraaf te volgen. Indien voor een project specifieke aanpak gekozen wordt kan deze paragraaf wel worden gebruikt als richtlijn voor wat er, door wie, in welke fase moet gebeuren.

Uitgangspunt bij het opstellen van deze paragraaf, is dat de gemeente initiatiefnemer is en verantwoordelijk voor de directievoering. Indien een andere partij dan de gemeente initiatiefnemer is en/ of verantwoordelijk is voor directievoering, dan heeft de gemeente alleen een rol bij vergunningverlening en bij de eventuele wijziging of herziening van het bestemmingsplan (zie hoofdstuk 2).

Taken en verantwoordelijkheden van de gemeente en opdrachtnemer worden schematisch weergegeven. Afhankelijk van de fase waarin een project zich bevindt worden de volgende paragrafen geraadpleegd:

- planvorming (paragraaf 3.2.1)
- opstellen contract & aanbesteding (paragraaf 3.2.2)
- werkvoorbereiding (paragraaf 3.2.3)
- uitvoering (paragraaf 3.2.4).

### 3.2.1 Planvorming

In de fase van planvorming heeft de gemeente (opdrachtgever) de verantwoordelijkheid om een eerste toets (de zogenaamde uitvoerbaarheidstoets) uit te voeren of de geplande ontwikkeling mogelijk negatieve gevolgen heeft voor beschermde flora en fauna en natuurwaarden. Dit gebeurt bij grootschalig ruimtelijke ontwikkelingen altijd onder begeleiding van een ter zake deskundige (conform eisen min. EL&I). Het is mogelijk dat hieruit eisen voortvloeien waarmee de ontwerpende partij rekening moet houden.

Ook ten behoeve van de eventuele wijziging of herziening van een bestemmingsplan is het van belang om in een zo vroeg mogelijk stadium te weten welke beschermde soorten op locatie voorkomen en hoe hiermee moet worden omgegaan. In een bestemmingsplan mogen namelijk geen ontwikkelingen mogelijk gemaakt worden waarvan op voorhand duidelijk is dat deze op bezwaren stuiten door effecten op beschermde natuurgebieden of op beschermde planten en dieren. Daartoe moeten ruimtelijke plannen al in een vroeg stadium beoordeeld worden op de haalbaarheid in relatie tot actuele natuurwetgeving.

Door het uitvoeren van de uitvoerbaarheidstoets wordt de haalbaarheid van het plan ten aanzien van natuurwetgeving getoetst en wordt tevens duidelijk welke eventuele maatregelen (bijvoorbeeld aanpassingen in het ontwerp) getroffen moeten worden om schade aan beschermde plant- en diersoorten te voorkomen.

#### Uitvoeren uitvoerbaarheidstoets (zie hoofdstuk 2)



Wie:	planvormer/ projectleider (onder begeleiding van een ter zake deskundige)
Wat:	verkennen risico's beschermde flora- en fauna
Hoe:	doorlopen schema § 2.1
Moment:	bij aanvang project
Hulpmiddel:	<ul style="list-style-type: none"><li>- natuurwaardenkaart (logboek flora &amp; faunagegevens)</li><li>- inzet ter zake deskundige (conform eisen min. EL&amp;I)</li><li>- bij ontheffingsaanvraag: soortenstandaarden DR (2011)</li></ul>
Resultaat:	verslag met risico's t.a.v. flora en fauna en mogelijk nader onderzoek en vergunning- / ontheffingsaanvraag



#### Ontwerp afstemmen op beschermde flora & fauna

Wie:	planvormer/ projectleider
Wat:	beperken schade aan flora & fauna in ontwerp
Moment:	parallel aan eventuele bestemmingsplanprocedure
Hulpmiddel:	inzet ter zake deskundige
Resultaat:	plan afgestemd op flora en fauna risico's

#### Legenda

	Gemeente (OG)
	Gemeente of ontwerpende partij (ON)

### 3.2.2 Opstellen bestek/contract & aanbesteding

In deze fase wordt het contract opgesteld en aanbesteed. In het contract worden eisen met betrekking tot de uitvoering van het werk in het kader van de Flora- en faunawet opgenomen.

#### Legenda



Gemeente (OG)

#### Opstellen bestek/ contract

Wie:	werkvoorbereider
Wat:	doorvertaling van risico's flora en fauna naar bestek
Moment:	voor aanbesteding
Hulpmiddelen:	- handreiking besteksonderdelen (bijlage 5) - advies ter zake deskundige
Resultaat:	bestek/contract waarin eisen Flora- en faunawet / overige natuurwetgeving zijn opgenomen



#### Aanbesteding en opdrachtverlening

Wie:	aanbesteder / directievoerder
Wat:	evt. selectie partijen, organiseren aanbesteding en gunning
Moment:	na bekendmaking voornemen tot aanbesteding en voor uitvoering
Ter inzage:	leidraad en mogelijk uitgevoerde onderzoeken en verkregen vergunningen/ontheffingen
Resultaat:	procesverbaal van aanbesteding, opdrachtnemer voldoet aan eisen ten aanzien van beschermde soorten en natuurwaarden

### 3.2.3. Werkvoorbereiding

In deze fase wordt het werk voorbereid ten aanzien van mogelijk voorkomende beschermde flora en fauna. De gemeente kan ervoor kiezen een plan van aanpak 'uitvoeringsfase' beschikbaar te stellen maar kan ook van de opdrachtnemer verlangen dit te doen. In het plan van aanpak 'uitvoeringsfase' wordt beschreven op welke manier wordt omgegaan met risico's ten aanzien van beschermde flora en fauna. Een hulpmiddel hierbij is het plan van aanpak 'ontwerpfase' opgenomen in bijlage 3.

Bij het opstellen van het plan van aanpak 'uitvoeringsfase' voor grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen moet altijd een ter zake deskundige worden betrokken. De gedragsregels die in paragraaf 3.4. per werklocatie zijn uitgewerkt, kunnen hierbij als hulpmiddel worden gebruikt. Veelal zal het bij grootschalige ontwikkelingen gaan om verschillende omvangrijke of complexe werklocaties, terreintypen en werkzaamheden. Een ter zake deskundige is nodig om de werkwijze op maat te maken voor het project en dit te verwerken in een Plan van Aanpak 'uitvoeringsfase'. Het verslag van de uitvoerbaarheidstoets (opgesteld in de fase van planvorming) wordt als basis gebruikt voor het opstellen van het Plan van Aanpak 'uitvoeringsfase'.



#### Legenda



Gemeente (OG)



Gemeente of opdrachtnemer/  
eigen dienst (OG/ON)

#### Inlichten ON m.b.t. uit te voeren werk

Wie:	aanbesteder/ directievoerder
Wat:	beschikbaar stellen: <ul style="list-style-type: none"><li>- waarnemingenformulier (bijlage 4)</li><li>- natuurwaardenkaart (logboek F&amp;F gegevens)</li><li>- uitvoeringseisen uit ontheffing- / vergunning</li><li>- relevante gedragsregels uit leidraad</li></ul>
Ter inzage:	leidraad
Moment:	bij opdracht of uiterlijk tijdens opstart bouwvergadering
Resultaat:	<ul style="list-style-type: none"><li>- gebiedskennis ON</li><li>- overdracht gewenste aanpak Ffw</li><li>- inzicht in beperkingen t.a.v. uitvoering werkzaamheden</li></ul>



#### Bepalen risico's Ffw & wijze van beheersing

Wie:	werkvoorbereider
Moment:	<i>welke risico's zijn er t.a.v. flora en fauna?</i> <ul style="list-style-type: none"><li>- welke activiteit betreft het, waar en wanneer?</li><li>- welke beschermde soorten komen voor?</li><li>- hoe ziet de werklocatie/ het werkterrein eruit?</li></ul> <i>hoe wordt voldoende rekening gehouden met aanwezige beschermde flora en fauna?</i> <ul style="list-style-type: none"><li>- welke werkperiode?</li><li>- welke werkrichting, materieel etc.?</li><li>- welke beschermende maatregelen?</li></ul>
Moment:	als onderdeel van de inschrijving
Hulpmiddelen:	<ul style="list-style-type: none"><li>- natuurwaardenkaart (logboek F&amp;F gegevens)</li><li>- gedragsregels per werklocatie (§ 3.4)</li><li>- plan van aanpak 'ontwerpfase' (bijlage 3)</li></ul>
Resultaat:	risico's m.b.t. beschermde soorten vastgelegd in plan van aanpak 'uitvoeringsfase'

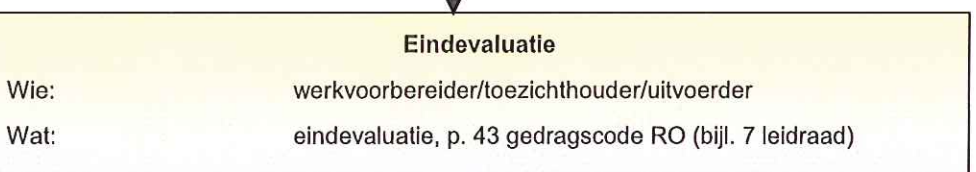
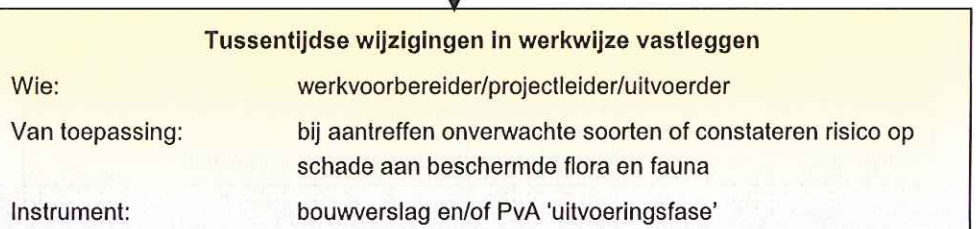
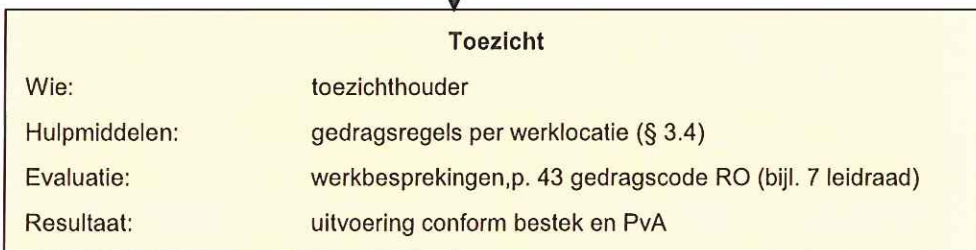
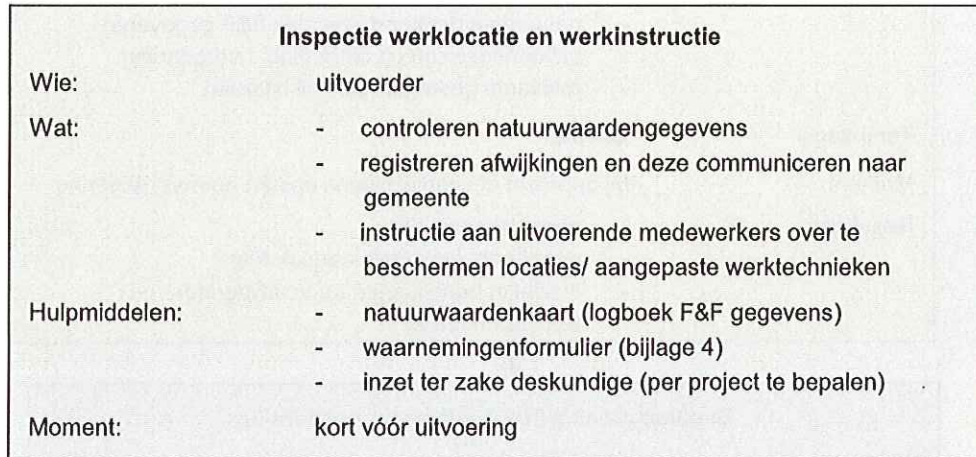


#### Goedkeuring / vaststelling plan van aanpak

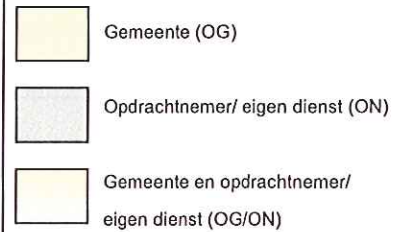
Wie:	directievoerder / toezichthouder
Moment:	uiterlijk 10 werkdagen na indienen, afwijking indien anders is overeengekomen
Resultaat:	definitief plan van aanpak 'uitvoeringsfase'

### 3.2.4 Uitvoering

De uitvoerder van de opdrachtnemer of de toezichthouder van de eigen dienst dient het Plan van Aanpak 'uitvoeringsfase' tot zich te nemen. Vervolgens worden de volgende stappen tijdens de uitvoeringsfase doorlopen om risico's ten aanzien van flora en fauna te beheersen.



#### Legenda





### 3.3 ALGEMENE VEREISTEN / GEDRAGSREGELS

#### 3.3.1 Deskundigheid

In het kader van de gedragscode ruimtelijke ontwikkeling is zowel deskundigheid van de gemeente als van de uitvoerende partij vereist.

##### *Planvormer*

De planvormer dient te beschikken over aantoonbare deskundigheid conform de competenties opgenomen in de gedragscode. Deze vaardigheden kunnen op verschillende manieren geborgd worden, bijvoorbeeld door:

- het volgen van een opleiding niveau 4 "projectleider/ adviseur" of gelijkwaardig (minimaal één per project);
- het inschakelen van externe ter zake deskundigheid (bv. een ecologisch adviesbureau).

De in de gedragscode beschreven competenties voor de planvormer zijn met name benodigd in de planvormingsfase bij grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen. Daar moet vanwege de complexiteit en grootschaligheid in een vroeg stadium van planvorming nagedacht worden over de planuitwerking, risico's en planning in relatie tot beschermde natuurwaarden. Afhankelijk van de complexiteit en risico's wordt in veel gevallen hierbij ook een ter zake deskundige betrokken.

Bij kleinschalige ontwikkelingen zoals het kappen van één of enkele bomen is meestal geen sprake van een planvormingsfase. Met een gevolgde opleiding die gericht is op de uitvoering/werkvoorbereiding heeft men voldoende kennis in huis om zorgvuldig te werk te gaan.

##### *Uitvoering*

De volgende medewerkers van de uitvoerende partij dienen over een certificaat van een erkend opleidingsinstituut te beschikken:

- uitvoerend personeel (*niveau 1, minimaal één per ploeg per werklocatie*);
- opzichters/uitvoerders (*niveau 2*);
- werkvoorbereiders (*niveau 3*).

Voor een beknopte uitwerking van de vereiste deskundigheid en kwalificaties wordt verwezen naar pag. 34 en 35 (planvormingsfase) en pag. 46 en 47 (realisatiefase) van de gedragscode RO. De betreffende pagina's van de gedragscode zijn opgenomen in bijlage 7 van deze leidraad. Indien geen certificaat van een erkend opleidingsinstituut kan worden overlegd kan voor de inzet van externe deskundigheid gekozen worden. De deskundigheidscriteria die daarvoor door het ministerie van EL&I zijn geformuleerd zijn te vinden op pagina 46 en 47 van de gedragscode RO (zie bijlage 7).

### 3.3.2 Werkbesprekingen & eindevaluatie

In de uitvoeringsfase vindt tijdens bouwvergaderingen evaluatie plaats over flora en fauna, door dit als vast besprekingspunt te agenderen. Daarnaast wordt de opdracht besloten met een eindevaluatie ter verbetering van het werkproces.

Onderstaande schema's geven weer welke punten tijdens de werkbesprekingen en eindevaluatie ten minste aan bod komen.

#### **Werkbesprekingen**

*Te bespreken onderwerpen:*

- Zijn de beschermende maatregelen conform Plan van Aanpak of afspraak uitgevoerd?
- Zijn compenserende maatregelen getroffen conform gestelde uitvoeringseisen?
- Functioneren genomen beschermende maatregelen naar behoren?
- Wordt invulling gegeven aan zorgvuldig handelen?
- Hoe is omgegaan met eventuele nieuw gevestigde soorten?
- Welke wijzigingen worden doorgevoerd in het werk en is dit van invloed op beschermde flora en fauna?

#### **Eindevaluatie\***

*Te bespreken onderwerpen:*

- Zijn er verbeterpunten voor het plan van aanpak en werkwijze van de uitvoering?
- Is er aantoonbaar voldoende deskundigheid ingezet?
- Hoe is de informatie-uitwisseling tussen de verschillende partijen verlopen; zijn er verbeterpunten?

\* Alleen bij grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen

### 3.4 GEDRAGSREGELS PER WERKLOCATIE EN ACTIVITEIT

In deze paragraaf zijn per werklocatie specifieke gedragsregels voorgeschreven die bruikbaar zijn in de uitvoeringspraktijk. Afhankelijk van de situatie, het type maatregel en het voorkomen van beschermde soorten worden deze gedragsregels van toepassing verklaard op het werk. Per situatie dient daarom de relevantie van onderstaande gedragsregels bepaald te worden. De relevante gedragsregels worden locatie-/project specifiek in een plan van aanpak of werkinstructie vastgelegd. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen 'gebouwen en werken' en 'verschillende typen terreinen'.

#### *toepasbaarheid*

Deze gedragsregels zijn in beginsel opgesteld voor kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen. Het zijn uitvoeringsvoorwaarden waaraan voldaan moet worden als er ontwikkelingen plaatsvinden op locaties waar beschermde soorten aanwezig zijn. De gedragsregels kunnen als volgt gebruikt worden:

- bij werken die worden uitbesteed aan derden;
- ter instructie van de eigen dienst;
- ter advisering van particulieren;
- bij het verlenen van een vergunning in het kader van een kleinschalige particuliere ontwikkeling kunnen specifieke gedragsregels ter advies worden meegegeven;
- bij het opstellen van een plan van aanpak of werkinstructie bij grootschalige projecten. Veelal vinden grootschalige projecten plaats op verschillende typen werklocaties. Daarmee is een combinatie van gedragsregels veelal noodzakelijk om zorgvuldig te handelen.

#### *opbouw gedragsregels*

In de gedragscode ruimtelijke ontwikkeling is een onderscheid gemaakt in gebouwen en werken en verschillende soorten terreintypen. Voor deze verschillende werklocaties zijn gedragsregels omschreven. Per werklocatie zijn enkele meest voorkomende voorbeelden van kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen beschreven. Vervolgens zijn de soorten die het meest waarschijnlijk voorkomen op deze werklocatie benoemd. Vanuit die gegevens is door vertaald welke gedragsregels gehanteerd moeten worden om schade of hinder ten opzichte van beschermde soorten te voorkomen.



### 3.4.1. Gebouwen en werken

#### Toepassing

Het betreft het verbouwen (bijvoorbeeld een dakkapel), aanbouwen, renoveren of slopen van gebouwen en werken.

#### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans aantreffen op werklocatie
Vogels (vb. <i>huismus</i> , <i>gierzwaluw</i> , <i>huiszwaluw</i> , <i>scholekster</i> , <i>kerkuil</i> , <i>steenuil</i> )	<ul style="list-style-type: none"><li>• nesten in dakranden, onder gootbetimmeringen, openingen in gevels, onder dakpannen/dakbeschoot;</li><li>• nesten op zolders, in nestkasten</li><li>• nesten op grinddaken, groene daken</li></ul>	3	groot
Vleermuizen (vb. <i>gewone dwergvleermuis</i> , <i>grootoorvleermuis</i> , <i>laatvlieger</i> , <i>meervleermuis</i> )	<ul style="list-style-type: none"><li>• verblijfplaatsen in spouwmuur, onder dakrand/dakbeschoot, op zolders, achter gevelbetimmeringen, achter luiken tegen muur</li></ul>	3	groot
Vaatplanten (vb. <i>tongvaren</i> , <i>steenbreekvaren</i> , <i>gele helmbloem</i> )	<ul style="list-style-type: none"><li>• oudere vervallen muren in vochtige omstandigheden</li></ul>	2	gemiddeld

#### Gedragsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in:
  - a. beschermingszone rondom:
    - in gebruik zijnde vogelnesten;
    - jaarrond beschermde nestlocaties vogels;
    - vaste rust- en verblijfplaatsen (vleermuizen);
    - groeiplaatsen beschermde planten;
    - openingen die als toegang in gebruik zijn (bv invliegopeningen vleermuizen).
  - b. markering beschermingszone door middel van bijvoorbeeld afschermlinten, piketten en markeerverf;
  - c. groeiplaatsen beschermde planten ontzien of desnoods plant met omringende stenen uit muur halen en verplaatsen naar een geschikte locatie, onder begeleiding van een deskundige (criteria min. EL&I);
2. **Beperk verstoring door geluidsoverlast** door:
  - a. Kies bewust de locatie voor apparatuur met een hoge geluidsproductie (bv. aggregaat niet onder een verblijfplaats plaatsen);
  - b. Werk naar een verblijfplaats toe zodat fauna aan het geluid kan wennen.
3. **Beperk kunstmatige verlichting** in de omgeving van vaste verblijfplaatsen en foerageerlocaties van vleermuizen;

### Werkperioden

4. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### Risicokalender

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec													
▼ Soortgroep																									
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■													
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■													
Vleermuizen	a	a	a	a	a	b	b	c	c	c	c	c	c	c	c	c/d	c/d	d	d	d	d	a	a	a	a

#### Legenda

■ voorkeursperiode

■ meest kwetsbare periode

■ minder kwetsbare periode

a) Winterslaap (winterverblijfplaats)

b) Migratie (tussenverblijfplaats)

c) Kraamtijd (kraamverblijfplaats/ zomerverblijfplaats)

d) Paartijd/ migratie (paarverblijfplaats)

1. Verplaatsen plant bij voorkeur in het najaar, dan is de kans op uitdroging of vorstschade het kleinst (zie punt 7)

5. Indien in gebruik zijnde vogelnesten aanwezig zijn, **stel werkzaamheden uit** tot dat de betreffende vogel is uitgebroed en de jongen het nest op natuurlijke wijze hebben verlaten. Voor vogels met jaarrond beschermde nesten (zoals huismus, gierzwaluw, kerkuil, steenuil) moeten aanvullende maatregelen worden getroffen (zie punt 7).

6. Houd rekening met **vogels** die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli);

- huismus, scholekster en steenuil kunnen tot in augustus broeden;
- huiszwaluw kan broeden tot in september;
- kerkuil kan tot in december broeden.

Doe ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of dat nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

#### Opheffen vaste rust- en verblijfplaatsen

7. Bij het opheffen van permanente vaste rust- en verblijfplaatsen van overig en streng beschermde soorten en jaarrond beschermde vogelnesten moet een **ter zake deskundige** worden betrokken. Dit geldt ook voor het ongeschikt maken van leefgebied wanneer dit leidt tot het niet meer functioneren van deze permanente vaste rust- en verblijfplaatsen. Voor streng beschermde soorten en jaarrond beschermde vogelnesten (zie bijlage 2) is een **onthefing** nodig.

### 3.4.2. Droog (kruidenrijk) terrein

#### Toepassing

Het betreft werkzaamheden op (opgespoten) zand- of kleigrond, braakliggend terrein, grasland, akker, heide en ruigte. Daarbij moet gedacht worden aan afgraven, ophogen, vergraven, verdichten, afdekken, droog leggen, vernatten, beplanten, plaatsen van gebouwen/werken, uitzetwerk en onderzoek.

#### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen op werklocatie
Vogels (vb. <i>grondbroedende soorten als patrijs, kievit, kleine plevier, graspieper veldleeuwerik</i> )	• braakliggend terrein, grasland, akker, ruigte, op rustige locaties aan randen van bebouwing en in het buitengebied	3	gemiddeld
Amfibieën (vb. <i>rugstreeppad</i> )	• pionierssituaties (braakliggend terrein) in de omgeving van geschikt oppervlaktewater	3	klein
Zoogdieren (vb. <i>muizen en konijn</i> )	• braakliggend terrein, grasland en ruigte	1	gemiddeld
Vaatplanten (vb. <i>wilde marjolein, rapunzelklokje, veldsalie</i> )	• schrale- en/of kruidenrijke graslanden en bermen	1,2	gemiddeld

#### Gedagsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermlinten, piketten en markeerverf.
  - a. beschermingszone rondom:
    - aanwezige groeiplaatsen van beschermde planten;
    - winterverblijfplaatsen (bijv. takkenrillen, zandhopen) waar amfibieën of kleine zoogdieren onder schuilen;
    - voortplantingsgebied van rugstreeppad (kleine plasjes in braakliggend terrein);
    - burchten van konijn/vos;
    - in gebruik zijnde nesten van vogels;
  - b. bij terreinen met een grote oppervlakte (met name grasland en braakliggend terrein) dienen aanwezige nesten van grondbroedende vogels (zoals kievit, patrijs, graspieper) in kaart te worden gebracht en gemarkeerd, inclusief rustzone. Rustzone is afhankelijk van situatie en soort;
  - c. hollen en burchten van kleine zoogdieren als muizen en konijnen dienen indien dit redelijkerwijs in de uitvoering gevegd kan worden te worden afgeschermd (voldoen aan de zorgplicht);

2. **Beperk verstoring door geluidsoverlast** door:
  - a. Kies bewust de locatie voor apparatuur met een hoge geluidsproductie (bv. aggregaat niet naast/op een verblijfplaats plaatsen);
  - b. Werk naar een verblijfplaats toe zodat fauna aan het geluid kan wennen.
3. **Werkrichting** aanpassen bij voorkomen van weidevogels of zoogdieren: werk van drukke kant naar rustige kant en van land naar water;
4. **Insporing en bodemverdichting** in de omgeving van de planlocatie beperken door:
  - a. bandenspanning af te stemmen op terreinomstandigheden (bijv. minder lucht in de banden, gazonbanden);
  - b. onderhoudswerkzaamheden met zware machines in natte perioden voorkomen;
  - c. maak gebruik van vaste routes zodat insporing tot één zone beperkt blijft.

#### Werkperioden

5. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

*Risicokalender*

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

#### Legenda

- voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

6. Houd rekening met **vogels** die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli);
  - veldleeuwerik kan tot in augustus broeden;
  - patrijs kan tot in september broeden.

Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

7. De meest kwetsbare periode voor amfibieën houdt verband met de periode dat de rugstreeppad gebruikt maakt van zijn winterverblijf. De minder kwetsbare periode bij amfibieën is aangegeven in verband met mogelijk aanwezige vrouwtjes van de rugstreeppad die enkele dagen na eiafzetting het voortplantingshabitat (oppervlaktewater) verlaten en het landhabitat betrekken.

#### Opheffen vaste rust- en verblijfplaatsen

8. Bij het opheffen van permanente vaste rust- en verblijfplaatsen van overig en streng beschermde soorten moet een **ter zake deskundige** worden betrokken. Dit geldt ook voor het ongeschikt maken van leefgebied wanneer dit leidt tot het niet meer functioneren van deze permanente vaste rust- en verblijfplaatsen. Voor streng beschermde soorten (zie bijlage 2) is een **onthefing** nodig.



Beperken vestiging beschermde soorten (voorafgaand aan werkzaamheden)

9. Wanneer op de locatie geen beschermde soorten aanwezig zijn en men voornemens is te werken in een kwetsbare periode kan het nodig zijn om voorzorgsmaatregelen te nemen. Het betreft maatregelen om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen in het plangebied. Hierbij moet worden gedacht aan de volgende maatregelen:
- a. In perioden dat niet of nauwelijks gewerkt wordt toch activiteiten in het plangebied uitvoeren waardoor vestiging wordt voorkomen omdat er niet voldoende rust is;
  - b. Voorkom de aanwezigheid van steile taluds bij aanleg van gronddepots zodat oeverwaluwen zich niet vestigen;
  - c. Beperkt stagnatie van water op zandige oppervlaktes ter voorkoming van kolonisatie door rugstreeppadden. Ook kan kolonisatie van rugstreeppadden op projectlocaties worden voorkomen door het plaatsen van schermen van glad landbouwplastic van 50 cm hoog en minimaal 10 centimeter ingegraven in de grond;
  - d. Houd voor en tijdens het broedseizoen kruidachtige vegetaties die grote oppervlakten beslaan kort door deze regelmatig te maaien. Dit voorkomt dat grondbroedende vogels zich op de projectlocatie zullen nestelen.



### 3.4.3 Moeras en verlandingszones

#### Toepassing

Het betreft werkzaamheden in bestaande oeverzones aan oever- en moerasbegroeiing, rietland en plas dras zones of ondiep open water. Daarbij moet gedacht worden aan afgraven, ophogen, vergraven, droog leggen, verdichten, afdekken, vernatten, beplanten, plaatsen van gebouwen/werken, uitzetwerk en onderzoek.

#### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen op werklocatie
Vogels (vb. <i>kleine karekiet, wilde eend, ijsvogel</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• nesten op/aan de oever, structuurrijke riet- en oevervegetaties</li> </ul>	3	matig groot
Amfibieën (vb. <i>bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander, rugstreepad</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• poelen, afgesloten wateren, met rijke water en oeverbegroeiing, water waar geen vis voorkomt</li> <li>• warme, open, zandige terreinen met stagnerend water (rugstreepad)</li> </ul>	1,3	groot
Zoogdieren (vb. <i>bever</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• beboste oevers (vochtig bos)</li> <li>• beken, rivieren, moerassen</li> </ul>	3	klein
Vaatplanten (vb. <i>brede orchis, lange ereprijs, rietorchis, waterdrieblad</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• oeverbegroeiing, moerasvegetatie, locaties waar kwel voorkomt</li> <li>• moerassige weiden/ slootkanten</li> </ul>	2	groot
Vissen ( <i>kleine modderkruiper, bittervoorn, grote modderkruiper, marm grondel, meerval*, paling, rivierdonderpad, witvingrondel*</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• paaiplaatsen langs de oever ter plaatse van goed ontwikkelde vegetatie</li> <li>• water met grote zoetwatermosselen (bittervoorn)</li> <li>• wateren met modderige of zandige bodems (paling, kleine modderkruiper, grote modderkruiper, witvingrondel)</li> <li>• schuilgelegenheden in oeverzone met steenbestorting, kribben, brugpijlers, boomwortels, kiezels (rivierdonderpad)</li> </ul>	2,3	klein
Libellen ( <i>riverrombout</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• rivier</li> <li>• zandbanken (tussen kribben)</li> </ul>	3	klein

\*niet meer beschermd sinds 15 november 2012

#### Gedagsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermlinten, piketten en markeerverf rondom:
  - groeiplaatsen van beschermde planten;
  - nesten van oever- en rietvogels, rustzone is afhankelijk van situatie en soort;
  - voortplantingslocaties met eiklonpen/strengen van amfibieën;

- paaiplaatsen en schuilplaatsen van beschermde vissen (schuilplaats rivierdonderpad in oevers met steenbestorting);
  - burchten van bever;
  - zandstrandjes tussen kribben van de rivier waar in de periode mei t/m juli larven van de rivierrombout op de kant komen
2. **Werkrichting** aanpassen bij voorkomen van vogels, amfibieën, zoogdieren: werk van drukke kant naar rustige kant en van land naar water;
  3. Indien **vissen** aanwezig zijn: werk van dood einde van watergang naar verbinding zodat deze kunnen vluchten.
  4. **Beperk verstoring door geluidsoverlast** door:
    - a. Kies bewust de locatie voor apparatuur met een hoge geluidsproductie (bv. aggregaat niet naast/op een verblijfplaats plaatsen);
    - b. Werk naar een verblijfplaats toe zodat fauna aan het geluid kan wennen.
  5. **Insporing en bodemverdichting** in de omgeving van de planlocatie beperken door:
    - a. bandenspanning af te stemmen op terreinomstandigheden (bijv. minder lucht in de banden, gazonbanden);
    - b. onderhoudswerkzaamheden met zware machines in natte perioden voorkomen;
    - c. maak gebruik van vaste routes zodat insporing tot één zone beperkt blijft.

#### Werkperioden

6. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### Risicokalender

Maand▶	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels												
Amfibieën												
Zoogdieren												
Vaatplanten												
Vissen												
Libellen												

#### Legenda

-  voorkeursperiode
-  meest kwetsbare periode
-  minder kwetsbare periode

1 Alleen kwetsbare periode voor waterdrieblad, anders voorkeursperiode

2 De rivierrombout is het hele jaar gevoelig voor bodem- en baggerwerkzaamheden. In mei tot en met juli gaat extra aandacht uit naar de strandjes tussen de kribben waar de volgroeide libellenlarve uit het water klimt (uitsluit)

7. Houd rekening met **vogels** die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli);
  - watervogels als wilde eend, meerkoet en fuut kunnen tot in september/oktober broeden;
  - rietvogels als kleine karekiet en rietgors en overige water-/oevergebonden vogelsoorten zoals ijsvogel kunnen tot in augustus/september broeden.

Doe ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of dat nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

8. Op locaties met beschermde **vissen** werkzaamheden uitvoeren bij een **watertemperatuur** boven de vorstgrens en onder de 25 graden Celsius;

#### Opheffen vaste rust- en verblijfplaatsen

9. Bij het opheffen van permanente vaste rust- en verblijfplaatsen van overig en streng beschermde soorten moet een **ter zake deskundige** worden betrokken. Dit geldt ook voor het ongeschikt maken van leefgebied wanneer dit leidt tot het niet meer functioneren van deze permanente vaste rust- en verblijfplaatsen. Voor streng beschermde soorten (zie bijlage 2) is een **onthefing** nodig.

#### Beperken vestiging beschermde soorten (voorafgaand aan werkzaamheden)

10. Wanneer op de locatie geen beschermde soorten aanwezig zijn en men voornemens is te werken in een kwetsbare periode kan het nodig zijn om voorzorgsmaatregelen te nemen. Het betreft maatregelen om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen in het plangebied. Hierbij moet worden gedacht aan de volgende maatregelen:
  - a. In perioden dat niet of nauwelijks gewerkt wordt toch activiteiten in het plangebied uitvoeren waardoor vestiging wordt voorkomen omdat er onvoldoende rust is;
  - b. Voorkom de aanwezigheid van steile taluds zodat oeverzwaluwen zich niet kunnen vestigen;
  - c. Maai de oever- en rietvegetatie alvast in de voorkeursperiode zodat hier tegen de tijd dat uitvoering plaatsvindt geen vogels in broeden.



### 3.4.4 Open water

#### Toepassing

Het betreft werkzaamheden in bestaande wateren aan rivieren en kanalen, beken en sprengen, meren, diepere delen van sloten, vijvers, poelen en vennen. Daarbij moet gedacht worden aan verdiepen, bodemverhogen, dempen, projectgebonden peilveranderingen, afdekken, plaatsen gebouwen en werken, uitzetwerk, bebakening en onderzoek. Voor werkzaamheden die betrekking op oevers wordt verwezen naar voorgaande paragraaf (moeras en verlandingszones).

#### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het inschatten van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen op werklocatie
Vogels (bv. fuut, meerkoet)	<ul style="list-style-type: none"> <li>drijvende vegetatie waarop vogels zich kunnen nestelen, water aangrenzend aan oever</li> </ul>	3	gemiddeld
Zoogdieren (vb. bever)	<ul style="list-style-type: none"> <li>beken, rivieren met beboste oevers</li> </ul>	3	klein
Amfibieën (vb. bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander, rugstreeppad)	<ul style="list-style-type: none"> <li>poelen, vijvers en vennen met rijke groei van waterplanten en gevarieerde oevers</li> <li>nabij warme, open, zandige terreinen (rugstreeppad)</li> </ul>	1,3	gemiddeld
Vissen (kleine modderkruiper, bittervoorn, grote modderkruiper, marm grondel, meerval*, paling, rivierdonderpad, witvingrondel*)	<ul style="list-style-type: none"> <li>wateren in verbinding staand met het watersysteem zoals rivieren, kanalen, beken, sloten, visvijvers</li> <li>water met grote zoetwatermosselen (bittervoorn)</li> <li>wateren met modderige of zandige bodems (paling, kleine modderkruiper, grote modderkruiper, witvingrondel)</li> <li>schuilgelegenheden bij kribben, brugpijlers, boomwortels, kiezels (rivierdonderpad)</li> </ul>	2,3	matig groot
Weekdieren (platte schijfhoren)	<ul style="list-style-type: none"> <li>sloten met goede waterkwaliteit en rijke plantengroei (ondergedoken planten, draadalgen, drijvende planten)</li> </ul>	3	klein

\*niet meer beschermd sinds 15 november 2012

#### Gedragregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermlinten, piketten en markeerverf.
  - a. beschermingszone rondom:
    - o groeiplaatsen van beschermde planten;
    - o nesten van watervogels, rustzone is afhankelijk van situatie en soort;
    - o voortplantingslocaties met eiklomp/strengen van amfibieën;
    - o paaipplaatsen en schuilplaatsen van beschermde vissen;

- b. Waar dit niet mogelijk is op het water, markering locaties met beschermde soorten vanaf de oever.
2. **Beperk verstoring door geluidsoverlast:** werk naar een verblijfplaats toe zodat fauna aan het geluid kan wennen.
  3. **Werkrichting** aanpassen bij voorkomen van vogels, amfibieën en vogels: werk van drukke kant naar rustige kant en van land naar water;
  4. Indien beschermde **vissen** aanwezig zijn: werk van dood einde van watergang naar verbinding zodat deze kunnen vluchten;
  5. Op locaties met beschermde **vissen** werkzaamheden uitvoeren bij een **watertemperatuur** boven de vorstgrens en onder de 25 graden Celsius;
  6. Bij werkzaamheden aan risicovolle locaties voor de **platte schijfhoren**, moet onderzoek worden uitgevoerd door een ter zake deskundige naar het voorkomen van de soort. Deze soort is slechts enkele millimeters groot en daarom moeilijk te inventariseren.
  7. **Baggerwerkzaamheden** op locaties met overig of streng beschermde vissen moeten gefaseerd worden uitgevoerd. Er moet op minimaal 25% van de wateroppervlakte resten van bagger/ modder achterblijven zodat er voldoende habitat beschikbaar blijft. Op locaties waar platte schijfhoren (streng beschermd weekdier) mogelijk voorkomt moet minimaal 25 % van de watervegetatie blijven staan. De werkzaamheden moeten uitgevoerd worden onder begeleiding van een ter zake deskundige.
  8. Plaats zoveel mogelijk van de op de kant gekomen vissen **terug in het water**. Denk hierbij ook aan eventuele op de kant gekomen zoetwatermosselen om het voortplantingssucces van bittervoorn niet nadelig te beïnvloeden.

#### Werkperioden

9. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### *Risicokalender*

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vissen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Weekdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

#### Legenda

- voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

10. Houd rekening met vogels die buiten het **indicatieve broedseizoen** broeden (15 maart – 15 juli):
  - watervogels als wilde eend, meerkoet en fuut kunnen tot in september/oktober broeden.
 Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

#### Opheffen vaste rust- en verblijfplaatsen

11. Bij het opheffen van permanente vaste rust- en verblijfplaatsen van overig en streng beschermde soorten moet een **ter zake deskundige** worden betrokken. Dit geldt ook voor het ongeschikt maken van leefgebied wanneer dit leidt tot het niet



meer functioneren van deze permanente vaste rust- en verblijfplaatsen. Voor streng beschermde soorten (zie bijlage 2) is een **onthefing** nodig.

*Beperken vestiging beschermde soorten (voorafgaand aan werkzaamheden)*

11. Wanneer op de locatie geen beschermde soorten aanwezig zijn en men voornemens is te werken in een kwetsbare periode kan het nodig zijn om voorzorgsmaatregelen te nemen. Het betreft maatregelen om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen in het plangebied. Hierbij moet worden gedacht aan de volgende maatregelen:
  - a. In perioden dat niet of nauwelijks gewerkt wordt toch activiteiten in het plangebied uitvoeren waardoor vestiging wordt voorkomen omdat er niet voldoende rust is;
  - b. Sluit watergangen tijdig af van het watersysteem waardoor beschermde soorten watergebonden dieren zoals vissen en amfibieën zich niet zo makkelijk kunnen vestigen in het plangebied.



### 3.4.5 Houtige beplanting en begroeiing

#### Toepassing

Het betreft werkzaamheden in bestaande beplantingen. Daarbij moet gedacht worden aan deels of geheel vellen, omvormen, het plaatsen van gebouwen/werken en onderzoek.

#### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. buizerd, ransuil, spechten, houtduif, merel, roodborst)	<ul style="list-style-type: none"><li>• nesten in bomen, bosplantsoen, struwelen en struiken</li></ul>	3	groot
Amfibieën (vb. bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander)	<ul style="list-style-type: none"><li>• in de buurt van watergangen en -partijen</li><li>• onder dood hout/strooisel of struweel</li></ul>	1,3	gemiddeld
Zoogdieren (vb. bever, muizen)	<ul style="list-style-type: none"><li>• vochtig bos in de buurt van water (bever)</li><li>• schuilmogelijkheden in de vorm van struiken, dood hout</li></ul>	3,1	gemiddeld
Vleermuizen (vb. baardvleermuis, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis)	<ul style="list-style-type: none"><li>• oudere bomen met holten en spleten (verblijfplaatsen vleermuizen)</li></ul>	3	gemiddeld
Vaatplanten (vb. breed klokje, gewone vogelmelk, bosorchis, grote keverorchis)	<ul style="list-style-type: none"><li>• in beplanting met natuurlijke ondergroei, in randen van beplanting, mantel zoomvegetaties, struwelen, op bosbodem</li></ul>	2	gemiddeld

#### Gedragsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermlijnen, piketten en markeerverf.
  - a. beschermingszone rondom:
    - groeiplaatsen van beschermde planten;
    - holle bomen in gebruik door vogels (bijv. spechten en uilen) en vleermuizen;
    - bomen met jaarrond beschermde vogelnesten
    - bomen met in gebruik zijnde vogelnesten;
    - burchten van vos, konijn;
    - takkenrillen waar amfibieën onder schuilen;
  - b. hollen en burchten van algemeen beschermde kleine zoogdieren als muizen en konijn dienen indien dit redelijkerwijs verwacht kan worden te worden afgeschermd (zorgplicht);



#### Opheffen vaste rust- en verblijfplaatsen

8. Voor het opheffen van permanente vaste rust- en verblijfplaatsen van overig en streng beschermde soorten en jaarrond beschermde vogelnesten moet een **ter zake deskundige** worden betrokken. Dit geldt ook voor het ongeschikt maken van leefgebied wanneer dit leidt tot het niet meer functioneren van deze permanente vaste rust- en verblijfplaatsen. Voor streng beschermde soorten en jaarrond beschermde vogelnesten (zie bijlage 2) is een **ontheffing** nodig.

#### Beperken vestiging beschermde soorten (voorafgaand aan werkzaamheden)

9. Wanneer op de locatie geen beschermde soorten aanwezig zijn en men voornemens is te werken in een kwetsbare periode kan het nodig zijn om voorzorgsmaatregelen te nemen. Het betreft maatregelen om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen in het plangebied. Hierbij moet worden gedacht aan de volgende maatregelen:
  - a. In perioden dat niet of nauwelijks gewerkt wordt toch activiteiten in het plangebied uitvoeren waardoor vestiging wordt voorkomen omdat er niet voldoende rust is;
  - b. Dicht gaten en kieren in bomen die buiten gebruik zijn of breek het object af om te voorkomen dat vleermuizen, eekhoorn of vogels zich kunnen vestigen.



1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENIS

6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENIS





## 4 GEDRAGSCODE BEHEER GROENVOORZIENINGEN

Dit hoofdstuk beschrijft de gedragsregels ten aanzien van flora en fauna die nageleefd moeten worden bij bestendig beheeractiviteiten. Het betreffen algemene vereisten die altijd gelden en specifieke gedragsregels die per beheercategorie verschillen. Zowel de gemeente Neerijnen als haar opdrachtnemers moeten hieraan voldoen.

### 4.1 TAKEN- EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

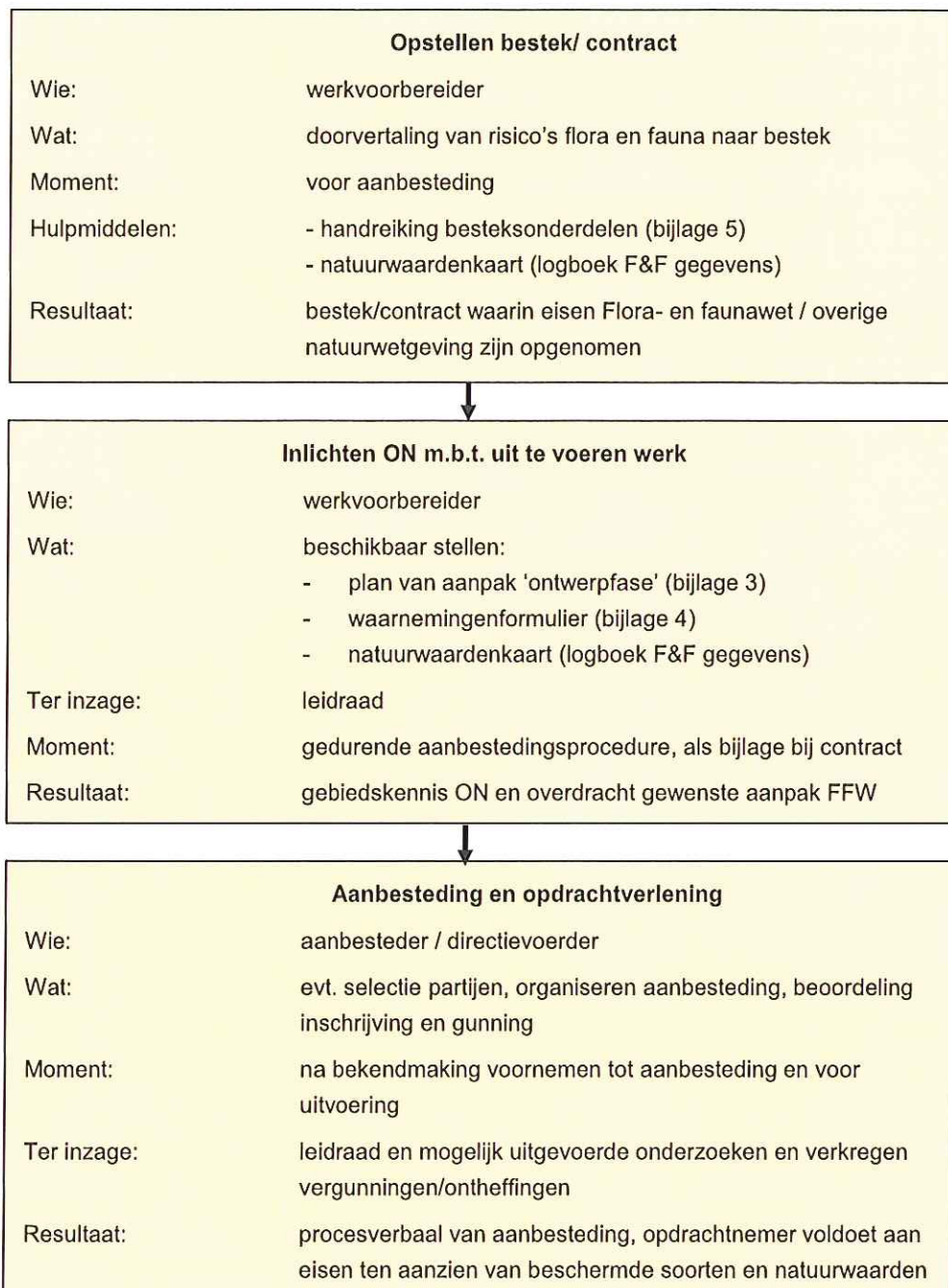
In deze paragraaf zijn de taken en verantwoordelijkheden van de gemeente en opdrachtnemer schematisch weergegeven. Uit deze schema's is af te lezen wat er op welk moment moet gebeuren en wie daar een taak in heeft. Afhankelijk van de fase waarin een project zich bevindt worden de volgende paragrafen geraadpleegd:

- Bestekvoorbereiding en aanbesteding (paragraaf 4.1.1)
- Werkvoorbereiding (paragraaf 4.1.2)
- Uitvoering (paragraaf 4.1.3)



#### 4.1.1 Bestekvoorbereiding en aanbesteding



Deze fase is alleen van toepassing indien sprake is van een overeenkomst tussen gemeente en opdrachtnemer/eigen dienst waarin de werkzaamheden beschreven staan (zoals een onderhoudsbestek of werkbeschrijving). Wanneer de uit te voeren werkzaamheden niet worden vastgelegd in een contract/overeenkomst, gaat een project van start in de fase van werkvoorbereiding (paragraaf 4.1.2) of uitvoering (paragraaf 4.1.3).



#### 4.1.2 Werkvoorbereiding

Tijdens deze fase wordt bepaald welke risico's ten aanzien van flora en fauna te verwachten zijn en hoe deze worden beheerst. Dit wordt vastgelegd in een plan van aanpak 'uitvoeringsfase'. Alvorens het plan van aanpak wordt opgesteld, moet de opdrachtnemer door de opdrachtgever zijn ingelicht over mogelijk aan te treffen beschermde flora en fauna. Indien dit niet al in de fase van 'besteksvoorbereiding en aanbesteding' heeft plaatsgevonden (bijvoorbeeld omdat er geen sprake is geweest van een aanbesteding), gebeurt dit alsnog in deze fase.

#### Legenda

	Gemeente
	Opdrachtnemer/ eigen dienst

#### Inlichten ON m.b.t. uit te voeren werk

Wie:	werkvoorbereider
Van toepassing:	indien er geen fase van besteksvoorbereiding en aanbesteding is geweest waarin de ON is ingelicht
Wat:	beschikbaar stellen: <ul style="list-style-type: none"><li>- plan van aanpak 'ontwerpfase' (bijlage 3)</li><li>- waarnemingenformulier (bijlage 4)</li><li>- natuurwaardenkaart (logboek F&amp;F gegevens)</li><li>- relevante gedragsregels uit leidraad</li></ul>
Ter inzage:	leidraad
Resultaat:	gebiedskennis ON en overdracht gewenste aanpak FFW

#### Bepalen risico's Ffw & wijze van beheersing

Wie:	werkvoorbereider
Wat:	<i>welke risico's zijn er t.a.v. flora en fauna?</i> <ul style="list-style-type: none"><li>- welke activiteit betreft het, waar en wanneer?</li><li>- welke beschermde soorten komen voor?</li><li>- welke beheercategorie is van toepassing?</li></ul> <i>hoe wordt voldoende rekening gehouden met aanwezige beschermde flora en fauna?</i> <ul style="list-style-type: none"><li>- welke werkperiode?</li><li>- welke werkrichting, materieel etc.?</li><li>- welke beschermende maatregelen?</li></ul>
Moment:	vóór uitvoering én, indien van toepassing, vóór gestelde termijn in contract
Hulpmiddelen:	<ul style="list-style-type: none"><li>- natuurwaardenkaart (logboek F&amp;F gegevens)</li><li>- gedragsregels per beheercategorie (§ 4.3)</li><li>- plan van aanpak 'ontwerpfase' (bijlage 3)</li></ul>
Resultaat:	risico's m.b.t. beschermde soorten vastgelegd in plan van aanpak 'uitvoeringsfase'

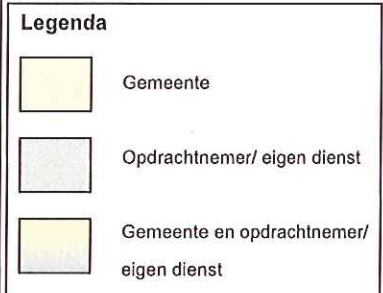
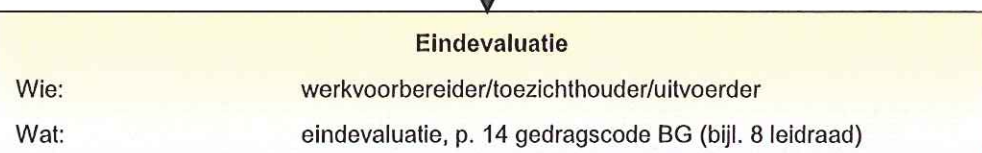
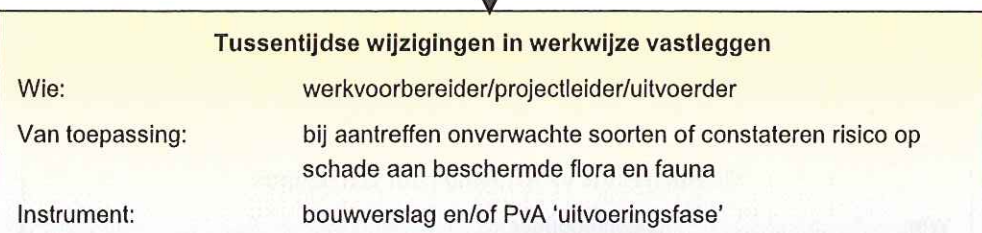
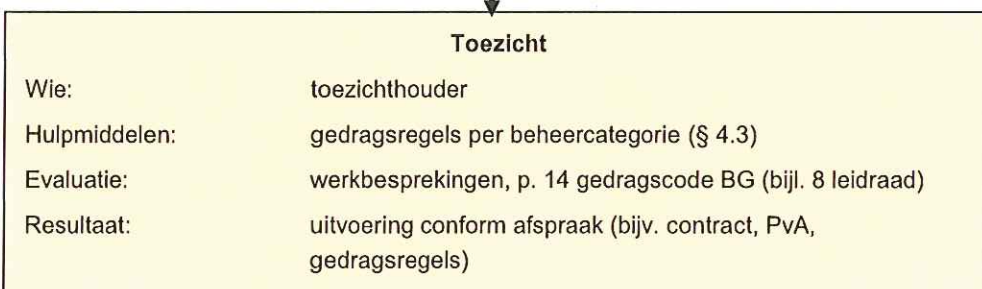
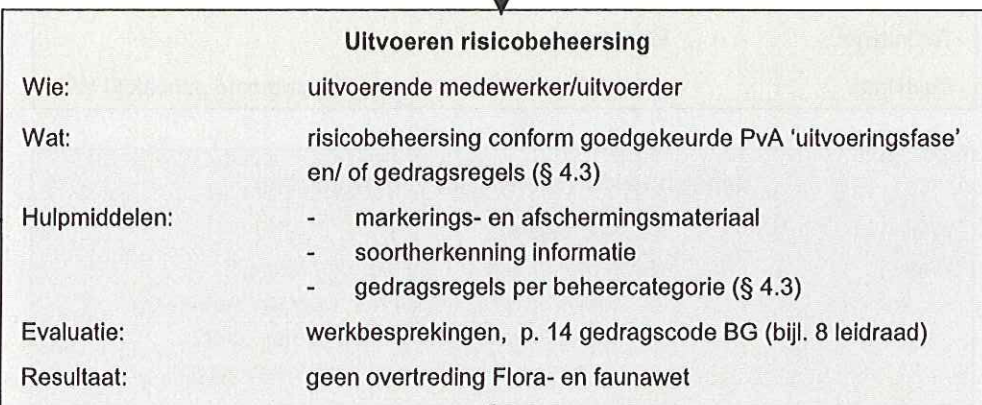
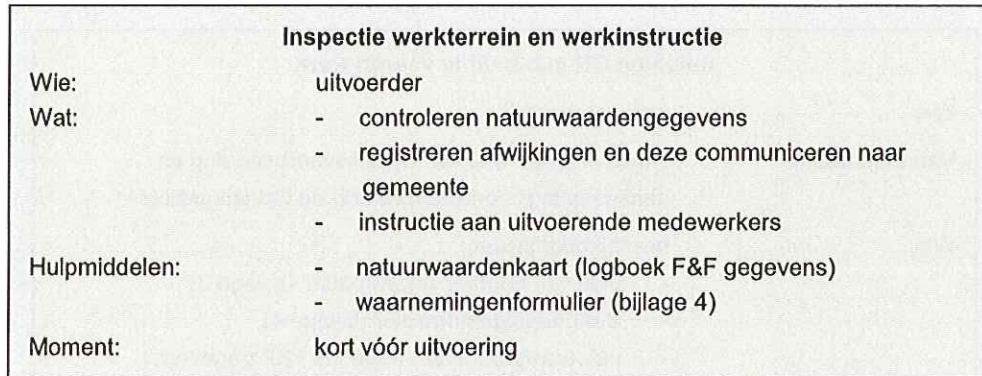
#### Goedkeuring / vaststelling plan van aanpak

Wie:	toezichthouder
Moment:	uiterlijk 10 werkdagen na indienen, afwijking indien anders is overeengekomen
Resultaat:	definitief plan van aanpak 'uitvoeringsfase'

### 4.1.3 Uitvoering

Indien een Plan van Aanpak 'uitvoeringsfase' is opgesteld, dient de uitvoerder van de opdrachtnemer of de toezichthouder van de eigen dienst deze tot zich te nemen. Wanneer geen Plan van Aanpak 'uitvoeringsfase' is opgesteld (bij beheeractiviteiten van beperkte schaal) gaat men uit van de gedragsregels opgenomen in paragraaf 4.3.

Vervolgens worden de volgende stappen tijdens de uitvoeringsfase doorlopen om risico's ten aanzien van flora en fauna te beheersen.



## 4.2 ALGEMENE VEREISTEN

Uit de gedragscode BG vloeien enkele algemene voorwaarden en eisen voort die altijd gelden en/of van toepassing zijn. Onderstaand zijn deze uiteengezet.

### 4.2.1 Deskundigheid

Bij het doorlopen van de fasen zoals beschreven in paragraaf 4.1 is deskundigheid van de uitvoerende partij met betrekking tot flora en fauna en de wetgeving vereist. De volgende medewerkers van de uitvoerende partij dienen over een certificaat van een erkend opleidingsinstituut te beschikken:

- uitvoerend personeel (*niveau 1, minimaal één per ploeg per werklocatie*);
- opzichters/uitvoerders (*niveau 2*);
- werkvoorbereiders (*niveau 3*).

Voor een beknopte uitwerking van de vereiste deskundigheid en kwalificaties wordt verwezen naar pagina 11 van de gedragscode BG (bijlage 8 leidraad). Indien geen certificaat van een erkend opleidingsinstituut kan worden overlegd dient een door EL&I erkend deskundige te worden ingezet voor voorbereiding en/of begeleiding van het werk.

### 4.2.2 Inspectie werkterrein & werkinstructie

Voor de uitvoering van beheerwerkzaamheden moet het werkterrein worden geïnspecteerd op aanwezigheid van beschermde flora en fauna. Een medewerker (met minimaal niveau 1, bij voorkeur niveau 2) controleert daartoe de verstrekte natuurwaardengegevens (opgenomen op de natuurwaardenkaart) in het werkterrein en registreert afwijkingen op het waarnemingenformulier (bijlage 4).

Vervolgens instrueert de uitvoerder het uitvoerende personeel over:

- a. aanwezige te beschermen locaties;
- b. aangepaste werktechnieken i.v.m. zorgvuldig handelen.

Tijdens de werkinstructie maakt de uitvoerder duidelijk aan de uitvoerend medewerkers met welke beschermde soorten rekening dient te worden gehouden en op welke wijze. Daarbij kan de uitvoerder gebruik maken van de volgende hulpmiddelen:

- a. foto's van de beschermde soorten of herkenningskaarten;
- b. een kaart of tekening met daarop aangegeven de locaties van de soorten en/of beschermingszones;
- c. concrete beschrijving op papier van de benodigde technieken/maatregelen.

Bij onduidelijkheid/twijfels bij uitvoerende medewerkers over beschermingszones en werktechnieken in relatie tot flora en fauna, wordt de uitvoerder geraadpleegd.

### **Werkbesprekingen & eindevaluatie**

Tijdens bouwvergaderingen vindt evaluatie plaats over flora en fauna, door dit als vast besprekingspunt te agenderen. Daarnaast wordt de opdracht besloten met een eindevaluatie ter verbetering van het werkproces.

Onderstaande schema's geven weer welke punten tijdens de werkbesprekingen en eindevaluatie ten minste aan bod komen ten aanzien van flora en fauna.

#### **Werkbesprekingen**

*Te bespreken onderwerpen:*

- Zijn de beschermende maatregelen conform Plan van Aanpak of afspraak uitgevoerd?
- Functioneren de beschermende maatregelen naar behoren?
- Wordt invulling gegeven aan zorgvuldig handelen?

#### **Eindevaluatie**

*Te bespreken onderwerpen:*

- Zijn er verbeterpunten voor het plan van aanpak en werkwijze van de uitvoering?
- Is er voldoende deskundigheid binnen de organisatie beschikbaar?
- Hoe is de informatie-uitwisseling tussen de verschillende partijen verlopen; zijn er verbeterpunten?

### 4.3 GEDRAGSREGELS PER BEHEERCATEGORIE

In deze paragraaf zijn per beheercategorie specifieke gedragsregels voorgeschreven die bruikbaar zijn in de uitvoeringspraktijk. De risico's die gelden en maatregelen die toegepast kunnen worden, zijn zo compleet mogelijk opgenomen. Dit wil niet zeggen dat bij elk werk elke gedragsregel moet worden toegepast. Vaak zijn op een locatie één of enkele soorten waar specifiek rekening mee moet worden gehouden. Afhankelijk van de situatie, het type maatregel, het voorkomen van beschermde soorten en het risico op schade zijn deze gedragsregels dus van toepassing. Per situatie dient daarom door de werkvoorbereider of de uitvoerder de relevantie van onderstaande gedragsregels bepaald te worden. De relevante gedragsregels worden locatie-/project specifiek in een plan van aanpak of werkinstructie opgenomen. Vaak zijn meerdere toepassingen van zorgvuldig handelen mogelijk.

#### *Voorbeeld bermen maaien*

Een berm waarin zich beschermde planten bevinden kan het beste worden gemaaid in de minst kwetsbare periode. Als dit om bepaalde redenen niet mogelijk/wenselijk is en het werk toch in de kwetsbare periode plaatsvindt kan dit op verschillende manieren worden uitgevoerd. Er kan bijvoorbeeld gekozen worden om een deel van de beschermde planten te laten staan door exemplaren te markeren (bv. dmv piketten) of door een meterstrook niet in het bloeiseizoen te maaien (gefaseerd werken). Op locaties waar al jaren op dezelfde wijze beheerd wordt en de beschermde planten in dezelfde hoeveelheden aanwezig blijven is het zelfs de vraag of een aangepaste werkwijze wel nodig is. Het gaat erom dat de staat van instandhouding van beschermde soorten gunstig blijft.

#### *opbouw gedragsregels*

In de gedragscode bestendig beheer is een onderscheid gemaakt in zes verschillende beheercategorieën waarbinnen alle werkzaamheden vallen in het kader van bestendig beheer. Per categorie zijn in deze paragraaf enkele meest voorkomende voorbeelden van beheerwerkzaamheden beschreven. Vervolgens is per beheercategorie benoemd welke beschermde soorten hierin kunnen worden aangetroffen. Vanuit deze gegevens zijn gedragsregels geformuleerd om schade of hinder aan beschermde soorten te voorkomen.







#### 4.3.1. Houtige boombegroeiingen met gazon of verharding als ondergrond

##### Toepassing

Het betreft het snoeien/verzorgen van *solitaire bomen, boomgroepen, lanen, rijbeplantingen*, zowel in gazon als in verharding.

##### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. <i>houtduif, roek, kraai, grote bonte specht</i> )	<ul style="list-style-type: none"><li>nesten in boomkronen, (spechten)holtes</li></ul>	3	groot
Vleermuizen (vb. <i>baardvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, watervleermuis</i> )	<ul style="list-style-type: none"><li>oudere bomen met holten en spleten, loshangende bast of schorsplaten</li></ul>	3	gemiddeld

##### Gedragsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te **beschermen locaties** en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermlinten, pylonnen, piketten, of markeerverf:
  - a. beschermingszone rondom:
    - holle bomen in gebruik door vogels (bijv. spechten) en vleermuizen;
    - bomen met in gebruik zijnde vogelnesten;
    - bomen met jaarrond beschermde vogelnesten.
2. **Jaarrond beschermde vogelnesten** (o.a. roeken en roofvogels), en **verblijfplaatsen van vleermuizen** moeten altijd gespaard blijven, niet jaarrond beschermde nesten alleen wanneer deze in gebruik zijn. Werkzaamheden in nabijheid van deze nesten/verblijfplaatsen uitvoeren buiten de ingestelde beschermingszone;
2. **Werkrichting** aanpassen bij in gebruik zijnde vogelnesten: werk van drukke kant naar rustige kant. Bijv. voer werkzaamheden eerst aan de wegzijde van een boom uit zodat de vogel de veilige kant op vlucht;
3. **Beperk schrikreacties** van fauna en laat gewinning optreden door materieel op afstand te starten. Bijv. door kettingzaag op 20 meter afstand te starten van een houtduivennest dat in gebruik is, om vervolgens de nabij staande boom te snoeien;
4. Voor het **dunnen van bomen** in een bomengroep of -laan (een beheeractiviteit) wordt verwezen naar de gedragsregels kleinschalige ontwikkelingen in hoofdstuk 3, §3.4.5. De risico's die voortvloeien uit deze beheeractiviteiten komen namelijk overeen met die van kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen.

### Werkperioden

5. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### Risicokalender

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vleermuizen	a	a	a	a	a	a	b	b	c	c	c	c
	c	c	c	c	c	c	c	c	c/d	c/d	d	d
	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	a	a
	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a

#### Legenda

■	voorkeursperiode	a)	Winterslaap (winterverblijfplaats)
■	meest kwetsbare periode	b)	Migratie (tussenverblijfplaats)
■	minder kwetsbare periode	c)	Kraamtijd (kraamverblijfplaats/ zomerverblijfplaats)
		d)	Paartijd/ migratie (paarverblijfplaats)

- Indien **in gebruik zijnde vogelnesten** aanwezig zijn moet gefaseerd worden gewerkt, door werkzaamheden aan bomen met nesten uit te stellen totdat de betreffende vogel is uitgebroed en de jongen het nest op natuurlijke wijze hebben verlaten;
- Houd rekening met **vogels** die buiten het **indicatieve broedseizoen** broeden (15 maart – 15 juli);
  - blauwe reiger, bosuil en roek kunnen al broeden in de maanden januari en februari;
  - houtduif kan tot in het najaar (november) broeden.
 Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.
- Voorkom verstoring van **verblijfplaatsen van vleermuizen** in holten en spleten van oude bomen, door werkzaamheden aan deze bomen plaats te laten vinden buiten de periode waarin deze in gebruik zijn door vleermuizen. Indien dit niet mogelijk is kan schade beperkt worden door overdag te werken en geen gebruik maken van verlichting. Verblijfplaatsen mogen in geen geval wezenlijk negatieve effecten ondervinden.

#### 4.3.2. Houtige boombegroeiingen met ondergroei

##### Toepassing

Het betreft het snoeien/verzorgen van *houtwallen, singels, bos, bosplantsoen met boomvormers en bomen in beplanting, in heestervak of in ruw gras/ruigte.*

##### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle localities	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels ( <i>vb. houtduif, kraai, grote bonte specht, buizerd, havik, ransuil, bosuil, blauwe reiger</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• nesten in zowel de bomen als in ondergroei</li> <li>• holtes in bomen</li> </ul>	3	groot
Amfibieën ( <i>vb. bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• struwelen, opgaande kruiden, ruw gras in de buurt van watergangen en - partijen</li> <li>• onder dood hout/strooisel</li> </ul>	1,3	gemiddeld
Zoogdieren ( <i>vb. bever, vos, konijn, muizen</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• vochtige bossen (leefgebied bever)</li> <li>• schuilmogelijkheden in de vorm van struiken, dood hout, ruigte</li> <li>• burchten</li> </ul>	1,3	gemiddeld
Vleermuizen ( <i>vb. baardvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, watervleermuis</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• holten en spleten in oudere bomen</li> <li>• loshangende schors</li> </ul>	3	gemiddeld
Vaatplanten ( <i>vb. breed klokje, gewone vogelmelk, grote keverorchis, bosorchis</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• in beplanting met natuurlijke ondergroei, in randen van beplanting, mantel zoomvegetaties, op bosbodem</li> </ul>	1,2	gemiddeld

##### Gedagsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermlijnen, pylonnen, piketten, of markeerverf:
  - a. beschermingszone rondom:
    - holle bomen in gebruik door vogels/vleermuizen;
    - bomen met jaarrond beschermde vogelnesten;
    - bomen en beplanting met in gebruik zijnde vogelnesten;
    - groeiplaatsen van beschermde flora (behalve als werkzaamheden plaatsvinden na bloei en zaadval);
    - takkenrillen waar amfibieën of kleine zoogdieren (zoals egels) onder schuilen;
    - burchten van vos en konijn.
2. **Jaarrond beschermde vogelnesten** (o.a. roeken en roofvogels) en **verblijfplaatsen van vleermuizen** moeten altijd gespaard blijven, niet jaarrond beschermde nesten alleen wanneer deze in gebruik zijn. Werkzaamheden in nabijheid van deze nesten/verblijfplaatsen uitvoeren buiten de ingestelde beschermingszone;

3. **Werkrichting** aanpassen: werk van drukke kant naar rustige kant om te voorkomen dat vogels, zoogdieren of amfibieën de onveilige kant op vluchten (bv. werkzaamheden eerst aan de wegzijde, daarna aan de bermzijde);
4. Voer de werkzaamheden uit in **één werkrichting** zodat fysieke aanwezigheid beperkt wordt;
5. **Beperk schrikreacties** bij fauna en laat gewenning optreden door materieel op afstand te starten. Bijv. door kettingzaag op 20 meter afstand te starten van een in gebruik zijnde houtduivennest;
6. **Voorkom verdichting** (door insporing) van standplaatsen van beschermde plantensoorten door bijvoorbeeld vanaf de weg te werken, de bandenspanning te verlagen of op dubbellucht banden te rijden.
7. Voor het **dunnen van bomen** in bos, houtwallen etc. (beheeractiviteiten) wordt verwezen naar de gedragsregels kleinschalige ruimtelijke ontwikkeling in hoofdstuk 3, §3.4.5. De risico's die voortvloeien uit deze beheeractiviteiten komen namelijk overeen met die van kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen.

#### Werkperioden

8. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### Risicokalender

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec														
Vogels	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g														
Amfibieën	r	r	r	r	g	g	g	g	g	g	r	r														
Zoogdieren	r	r	r	r	r	r	r	r	g	g	r	r														
Vaatplanten	g	g	g	r	r	r	r	r	g	g	g	g														
Vleermuizen	a	a	a	a	a	a	b	b	c	c	c	c	c	c	c	c	c/d	c/d	d	d	d	d	a	a	a	a

#### Legenda

	voorkeursperiode	a) Winterslaap (winterverblijfplaats)
	meest kwetsbare periode	b) Migratie (tussenverblijfplaats)
	minder kwetsbare periode	c) Kraamtijd (kraamverblijfplaats/ zomerverblijfplaats)
		d) Paartijd/ migratie (paarverblijfplaats)

9. **Stel werkzaamheden uit of werk gefaseerd door:**
  - a. werkzaamheden aan bomen met nesten uit te stellen totdat de betreffende vogel is uitgebroed en de jongen het nest op natuurlijke wijze hebben verlaten;
  - b. voorkom verstoring van overwinterende egels en amfibieën in de winterperiode door strooiselhopen, takkenrillen en stapels dood hout met rust te laten;

10. Houd rekening met **vogels** die buiten het **indicatieve broedseizoen** broeden (15 maart – 15 juli);

- blauwe reiger, bosuil en roek kunnen al broeden in de maanden januari en februari;
- houtduif kan tot in het najaar (november) broeden, ransuil kan tot half augustus broeden.

Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

11. Voorkom verstoring van **verblijfplaatsen van vleermuizen** in holten en spleten van oude bomen, door werkzaamheden aan deze bomen plaats te laten vinden buiten de periode waarin deze in gebruik zijn door vleermuizen. Indien dit niet mogelijk is kan schade beperkt worden door overdag te werken en geen gebruik maken van verlichting. Verblijfplaatsen mogen in geen geval geen wezenlijk negatieve effecten ondervinden.



### 4.3.3. Houtige struweelbegroeiingen

#### Toepassing

Het betreft het snoeien/verzorgen van *griend/hakhout*, *hakhoutwal*, *bosplantsoen zonder boomvormers*.

#### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. houtduif, merel, roodborst)	<ul style="list-style-type: none"><li>• nesten in opgaande beplantingen</li></ul>	3	groot
Amfibieën (vb. bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander)	<ul style="list-style-type: none"><li>• locaties in de buurt van watergangen en -partijen</li><li>• onder dood hout/strooisel (landhabitat)</li></ul>	1,3	gemiddeld
Zoogdieren (vb. egel, konijn)	<ul style="list-style-type: none"><li>• schuilmogelijkheden in de vorm van struiken, dood hout</li><li>• burchten</li></ul>	1,3	gemiddeld
Vaatplanten (vb. vb. breed klokje, gewone vogelmelk, grote keverorchis, bosorchis)	<ul style="list-style-type: none"><li>• half schaduw locaties onder struweelbegroeiingen, in de randen en overgangen naar ruw gras</li></ul>	1,2	gemiddeld

#### Gedragsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afschermflinten, pylonnen, piketten, of markeerverf:
  - a. beschermingszone rondom:
    - struiken/houtvormers met in gebruik zijnde nesten;
    - groeiplaatsen van beschermde flora (behalve als werkzaamheden plaatsvinden na bloei en zaadval);
    - takkenrillen waar amfibieën of kleine zoogdieren onder schuilen,
    - burchten van vos of konijn
2. **Werkrichting** aanpassen bij in gebruik zijnde vogelnesten: werk van drukke kant naar rustige kant. Op deze manier wordt voorkomen dat een struweelvogel zoals merel bijvoorbeeld de weg opvliegt;
3. Voer de werkzaamheden uit in **één werkrichting** zodat fysieke aanwezigheid beperkt wordt;
4. **Beperk schrikreacties** bij fauna en laat gewenning optreden door materieel op afstand te starten. Bijv. door kettingzaag op 20 meter afstand te starten van een in gebruik zijnd houtduivennest, om vervolgens de nabij staande boom te snoeien;
5. **Voorkom verdichting** (door insparing) van standplaatsen van beschermde plantensoorten door bijvoorbeeld vanaf de weg te werken, de bandenspanning te verlagen of op dubbellucht banden te rijden.
6. Voor het **dunnen van struiken/ struweel** (beheeractiviteit) wordt verwezen naar de gedragsregels voor kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen in hoofdstuk 3, §

3.4.5. De risico's die voortvloeien uit deze beheeractiviteit komen namelijk overeen met die van kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen.

Werkperioden

7. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

*Risicokalender*

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec															
▼ Soortgroep																											
Vogels	g	g	g	g	r	r	r	r	r	r	r	r															
Amfibieën	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r															
Zoogdieren	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r															
Vaatplanten	g	g	g	r	r	r	r	r	r	g	g	g															
Vleermuizen	a	a	a	a	a	a	b	b	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c/d	c/d	d	d	d	d	a	a	a	a

Legenda

- |   |   |
|---|---|
|  voorkeursperiode          | a) Winterslaap (winterverblijfplaats)                   |
|  meest kwetsbare periode   | b) Migratie (tussenverblijfplaats)                      |
|  minder kwetsbare periode | c) Kraamtijd (kraamverblijfplaats/ zomerverblijfplaats) |
|   | d) Paartijd/ migratie (paarverblijfplaats)              |

8. In gebruik zijnde vogelnesten en verblijfplaatsen van amfibieën en zoogdieren sparen door gefaseerd te werken, bijvoorbeeld door werkzaamheden aan (delen van) houtwallen met in gebruik zijnde nesten uit te stellen tot na de broedperiode of overwinteringsperiode van amfibieën en kleine zoogdieren zoals egel;
9. **Voorkom verstoring** van overwinterende egels in de winterperiode door strooiselhopen, takkenrillen, stapels dood hout met rust te laten;
10. Houd rekening met vogels die **buiten het indicatieve broedseizoen** broeden (15 maart – 15 juli):
  - houtduif kan tot in het najaar (november) broeden.
Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.



#### 4.3.4 Houtige sierbegroeiingen

##### Toepassing

Het betreft het snoeien/verzorgen van (*niet*) *gesloten opgaande heesters, bodembedekkende heesters, solitaire heesters, hagen en blokhagen, struikrozen, botanische rozen, klimplanten en gevelbegroeiing.*

##### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels ( <i>vb. houtduif, merel, roodborst</i> )	• nesten in hagen, opgaande heesters, gevelbegroeiing	3	groot
Amfibieën ( <i>vb. bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander</i> )	• aangrenzend aan waterpartijen, dichte heesters zoals bodembedekkers	1,3	zeer klein
Zoogdieren ( <i>vb. muizen, konijn</i> )	• schuilmogelijkheden onder struiken, bodembedekkende heesters (burchten van konijn onder heestervakken)	1	klein

##### Gedagsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van bijvoorbeeld afscherminten en/of piketten:
  - a. beschermingszone rondom heesters met:
    - in gebruik zijnde vogelnesten;
    - verblijfplaatsen van zoogdieren (bv. konijnenhol) en amfibieën.
2. **Werkrichting** aanpassen bij in gebruik zijnde vogelnesten: werk van drukke kant naar rustige kant. Op deze manier wordt voorkomen dat een merel bijvoorbeeld de weg opvliegt;
3. **Beperk schrikreacties** bij broedende vogels en laat gewinning optreden door materieel op afstand te starten, vb. trekker niet naast haag waar vogel in broedt;

##### Werkperioden

4. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

##### Risicokalender

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

5. In gebruik zijnde vogelnesten sparen door **gefaseerd** te werken, bijvoorbeeld door werkzaamheden aan delen van hagen met in gebruik zijnde nesten uit te stellen tot na de broedperiode (of bijv. handmatig knippen nabij nest).

##### Legenda

- voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode



#### 4.3.5 Kruidige begroeiingen met extensief onderhoud

##### Toepassing

Het betreft alle reguliere werkzaamheden in gras- en kruidachtige vegetaties. Het gaat daarbij om *extensieve bermen, schrale berm, schraal gras, extensief gras, ruw gras, lang gras, ruigte, muurvegetaties*.

##### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. <i>graspieper, kievit, patrijs</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• (vaak rustig gelegen) grotere extensief beheerde en -gebruikte gras en kruidenoppervlakken</li> </ul>	3	klein
Amfibieën (vb. <i>bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ruigere grasoppervlakken en bermen in de buurt van watergangen en -partijen</li> <li>• nabij heidegebieden (heikikker)</li> </ul>	1,3	gemiddeld
Zoogdieren (vb. <i>veldmuis, konijn, haas</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• structuurrijke bermen en gras/kruiden vegetaties met bos- en struik-elementen</li> <li>• kleinschalig agrarisch cultuurlandschap</li> </ul>	1	klein
Vaatplanten (vb. <i>brede orchis, rietorchis, grote kaardenbol, gevlekte orchis, lange ereprijs, wilde marjolein, veldsalie</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• schrale wegbermen, gras- en kruidachtige oppervlakken, ruigten</li> <li>• oude vochtige muren</li> <li>• vochtige graslanden</li> </ul>	1,2	gemiddeld

##### Gedagsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in bijvoorbeeld met behulp van piketten, palen en linten:
  - a. beschermingszone rondom:
    - groeiplaatsen van beschermde planten (behalve als werkzaamheden plaatsvinden na bloei en zaadval);
    - in gebruik zijnde nesten van vogels;
  - b. bij grotere oppervlakken grasland dienen eventueel aanwezige nesten van grondbroedende vogels (zoals kievit, patrijs, graspieper) in kaart te worden gebracht en gemarkeerd, inclusief rustzone. Rustzone is afhankelijk van situatie en soort;
2. **Werkrichting** aanpassen bij voorkomen van amfibieën of zoogdieren: werk van drukke kant naar rustige kant en van land naar water;
3. **Insporing en bodemverdichting** beperken door:
  - a. bandenspanning af te stemmen op terreinomstandigheden (bijv. minder lucht in de banden, gazonbanden);
  - b. onderhoudswerkzaamheden met zware machines in natte perioden voorkomen;
  - c. maak gebruik van vaste routes zodat insporing tot één zone beperkt blijft.
4. **Maai gefaseerd** op locaties met **streng beschermde amfibieën** en stel de maaihoogte in op minimaal 10 cm.

5. Indien beschermde dieren worden verwacht, kunnen voorop de trekker **wildredders** worden gemonteerd om aanrijding van dieren te voorkomen.
6. **Aanpassingen in beheer**, zoals van het maaien naar het kneuzen van bermgras, worden gezien als ruimtelijke ontwikkeling. Zie hiervoor de gedragsregels onder paragraaf 3.4.2. De beoordeling of de aanpassing van het maaibeheer leidt tot conflicten met de Flora- en faunawet vindt plaats in de initiatieffase van ruimtelijke ontwikkelingen (paragraaf 3.1.1.)

#### Werkperioden

7. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### Risicokalender

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

#### Legenda

- voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

8. Houd rekening met vogels die buiten het **indicatieve broedseizoen** broeden (15 maart – 15 juli):
  - veldleeuwerik kan tot in augustus broeden;
  - patrijs kan tot in september broeden.
 Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of dat nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.
9. Werkzaamheden uitvoeren **na bloei en zaadval** van beschermde planten dan wel gemarkeerde locaties met beschermde soorten ontzien tijdens maaien (gefaseerd werken). De volgende maaibeurt deze locatie wel maaien en een andere locatie ontzien;
10. **Voorkeursperiode voor maaien** waar beschermde planten groeien is half september, omdat dan vrijwel alle plantensoorten zaad hebben gezet en de kans op het verstoren van overwinterende amfibieën beperkt is. De voorkeursperiode voor het maaien van de grote kaardenbol is oktober.
11. Locaties met **wilde marjolein en grote kaardenbol** maximaal 1 keer per jaar maaien.
12. **Af te voeren maaisel**, in de periode waarin zaad aanwezig is (met name juli t/m september) **laten liggen** (minimaal 5 dagen, maximaal 10 dagen) in verband met zaadval. Geen maaisel op **groeiplaatsen** laten liggen van brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, vleeskleurige orchis en moeraswespenorchis.
13. **Maaierwerkzaamheden in de directe omgeving van oppervlaktewater**, waar zich een populatie amfibieën bevindt, dienen bij voorkeur niet in de periode juli/augustus uitgevoerd te worden. In deze periode trekken de jonge amfibieën het land op en bevinden deze zich vaak op de (droge) oever. Op deze manier wordt voorkomen dat een gehele generatie gedood wordt door het maaien. Als alternatief kan gefaseerd gemaaid worden door delen van de droge oever niet te maaien.
14. Bij het **schoonmaken van muren** dienen groeiplaatsen van beschermde muurplanten (zoals tongvaren) te worden ontzien.

#### 4.3.6 Kruidige begroeiingen met jaarlijks intensief onderhoud

##### Toepassing

Het betreft het maaien/verzorgen van *gazon, bollen in gazon, recreatief gras(sportvelden), wisselperken, vaste planten, gras dierenweide*.

##### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Amfibieën (vb. <i>bruine kikker, gewone pad, kamsalamander</i> )	• grasoppervlakken in de buurt van watergangen en -partijen	1,2	klein
Zoogdieren (vb. <i>konijn</i> )	• graslocaties met aangrenzende struweelbegroeiing	1	klein

##### Gedragsregels

- Over het algemeen is in deze beheercategorie een **verkenning van het werkterrein** niet nodig, omdat de kans op het aantreffen van beschermde flora en fauna vanwege het intensieve onderhoud erg klein is. Enkele uitzonderingen:
  - gras- en kruidenvegetaties in de directe omgeving van oppervlaktewater waar amfibieën voorkomen;
  - grasvegetaties met aangrenzende struweelbegroeiing of bosplantsoen waar zich zoogdieren als konijn of egel kunnen bevinden;
  - grasvegetaties op de overgang naar struweel/beplanting of ruigere gras- en kruidenvegetaties.
- Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) stelt een **beschermingszone** (bijvoorbeeld door middel van piketten en linten) in rond locaties/zones waar het doden van amfibieën en zoogdieren mogelijk het gevolg is.

##### Werkperioden

- Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

##### *Risicokalender*

Maand▶	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

##### Legenda

- voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

- Maaiwerkzaamheden in de directe omgeving van oppervlaktewater**, waar zich een populatie amfibieën bevindt, dienen bij voorkeur niet in de periode juli/augustus uitgevoerd te worden. In deze periode trekken de jonge kikkers het land op en bevinden deze zich vaak op de (droge) oever. Op deze manier wordt voorkomen dat een gehele generatie gedood wordt door het maaien. Als alternatief kan gefaseerd gemaaid worden door delen van de droge oever niet te maaien.



#### 4.3.7. Waterbegroeiingen en overgangen land-water

##### Toepassing

Het betreft het maaien van *oeverbegroeiing, rietland en moerasvegetatie in watergangen en vijvers/poelen, schonen en uitmaaien van wateren.*

##### Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Tabel FFW	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. <i>kleine karekiet, wilde eend, ijsvogel</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• nesten op/aan de oever, in rietvegetaties, op eilandjes</li> </ul>	3	groot
Amfibieën (vb. <i>bruine kikker, heikikker, poelkikker, kamsalamander, rugstreeppad</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• poelen, afgesloten wateren, met rijke water en oeverbegroeiing, water waar geen vis voorkomt</li> <li>• warme, open, zandige terreinen met stagnerend water (rugstreeppad)</li> </ul>	1,3	groot
Zoogdieren (vb. <i>bever</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• beboste oevers (vochtig bos)</li> <li>• beken, rivieren, moerassen</li> </ul>	3	klein
Vaatplanten (vb. <i>brede orchis, gevlekte orchis, harlekijn, lange ereprijs, moeraswespenorchis, vleeskleurige orchis, rietorchis, waterdrieblad</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gevarieerde oeverbegroeiing</li> <li>• moerasvegetatie</li> <li>• verlandingsvegetatie</li> <li>• kwel gevoede oevers/grazige plaatsen</li> </ul>	2	groot
Vissen (vb. <i>kleine modderkruiper, bittervoorn, grote modderkruiper, marmelgrondel*, meerval, paling, rivierdonderpad, witvingrondel*</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• paaiplaatsen langs de oever ter plaatse van goed ontwikkelde vegetatie</li> <li>• water met grote zoetwatermosselen (bittervoorn)</li> <li>• wateren met modderige of zandige bodems (paling, kleine modderkruiper, grote modderkruiper, witvingrondel)</li> <li>• schuilgelegenheden in oeverzone met steenbestorting, kribben, brugpijlers, boomwortels, kiezels (rivierdonderpad)</li> </ul>	2	zeer klein
Libellen ( <i>rivierrombout</i> )	<ul style="list-style-type: none"> <li>• rivier</li> <li>• zandbanken (tussen kribben)</li> </ul>	3	klein

\*niet meer beschermd sinds 15 november 2012

##### Gedagsregels

1. Uitvoerder (opgeleid, bij voorkeur niveau 2) markeert te beschermen locaties en stelt **beschermingszones** in door middel van piketten of afschermlinten en palen.
  - a. beschermingszone rondom:
    - groeiplaatsen van beschermde planten (behalve als werkzaamheden plaatsvinden na de bloei en zaadval);
    - nesten van oever- en rietvogels;
    - voortplantingslocaties met eiklommen/strengen van amfibieën;
    - paai- of schuilplaatsen van beschermde vissen;

- burchten van bever.
  - zandstrandjes tussen kribben van de rivier waar in de periode mei t/m juli larven van de rivierrombout op de kant komen
2. **Werkrichting** aanpassen bij voorkomen van amfibieën: werk van land naar water. Voor werkrichting bij aanwezigheid vissen geldt dat er vrije mogelijkheid moet zijn om weg te zwemmen naar onverstoorde water;
  3. Gebruik een **open maaibalk** om dieren vluchtgelegenheid te bieden;
  4. Voorkom onnodige **vertroebeling en verstoring** van het water;
  5. **Slootmaaisel nat profiel tijdelijk laten liggen** (minimaal 1 dag, maximaal 10 dagen) op de oever zodat waterfauna de mogelijkheid heeft terug naar het water te kruipen;
  6. Op de kant gezet **materiaal controleren** op het voorkomen van beschermde vissen en grote zoetwatermosselen. Aangetroffen dieren weer terug in het water zetten.
  7. **Beperk schrikreacties** bij broedende vogels en laat gewenning optreden door materieel op afstand te starten. Afstand afhankelijk van situatie en soort.
  8. **Insporing en bodemverdichting** beperken door:
    - a. bandenspanning af te stemmen op terreinomstandigheden (bijv. minder lucht in de banden, gazonbanden);
    - b. onderhoudswerkzaamheden met zware machines in natte perioden voorkomen;
    - c. maak gebruik van vaste routes zodat insporing tot één zone beperkt blijft.
  9. **Werk gefaseerd** op de volgende locaties, door bij iedere maaibeurt minimaal 50% van de vegetatie te laten overstaan:
    - a. **locaties met streng beschermde amfibieën** (zoals heikikker en kamsalamander) **en vissen** (zoals kleine modderkruiper en bittervoorn).
    - b. **oeverzones met beschermde planten** (zoals waterdrieblad). Een andere mogelijkheid is de groeiplaatsen van beschermde planten geheel te ontzien.

#### Werkperioden

10. Voor afstemming van **werkperioden** onderstaande risicokalender gebruiken:

#### Risicokalender

Maand▶	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels												
Amfibieën												
Vaatplanten									1	1	1	1
Vissen												
Zoogdieren												

#### Legenda

-  voorkeursperiode
-  meest kwetsbare periode
-  minder kwetsbare periode

1: alleen kwetsbare periode voor waterdrieblad, anders voorkeursperiode

11. Houd rekening met **vogels** die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):

- watervogels als wilde eend, meerkoet en fuut kunnen tot in september/oktober broeden;
- rietvogels als kleine karekiet en rietgors en overige water-/ oevergebonden vogelsoorten zoals ijsvogel kunnen tot in augustus/september broeden.



Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of dat nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

12. Op droge oevers met beschermde flora (zoals lange ereprijs) in de periode waarin zaad aanwezig is (met name juli/augustus), **af te voeren maaisel laten liggen** (minimaal 5 dagen, maximaal 10 dagen) in verband met zaadval. Geen maaisel op **groeiplaatsen** laten liggen van brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, vleeskleurige orchis en moeraswespenorchis.
13. **Maaiwerkzaamheden in de directe omgeving van oppervlaktewater**, waar zich een populatie amfibieën bevindt, dienen bij voorkeur niet in de periode juli/augustus uitgevoerd te worden. In deze periode trekken de jonge kikkers het land op en bevinden deze zich vaak op de (droge) oever. Op deze manier wordt voorkomen dat een gehele generatie gedood wordt door het maaien. Als alternatief kan gefaseerd gemaaid worden door delen van de droge oever niet te maaien.
14. Op locaties met beschermde **vissen** werkzaamheden in het natte profiel uitvoeren bij een **watertemperatuur** boven de vorstgrens en onder de 25 graden Celsius;
15. Op plaatsen waar **amfibieën** voorkomen werkzaamheden in de winter beperken als de temperatuur **beneden de 10 graden Celsius** daalt.



1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENS

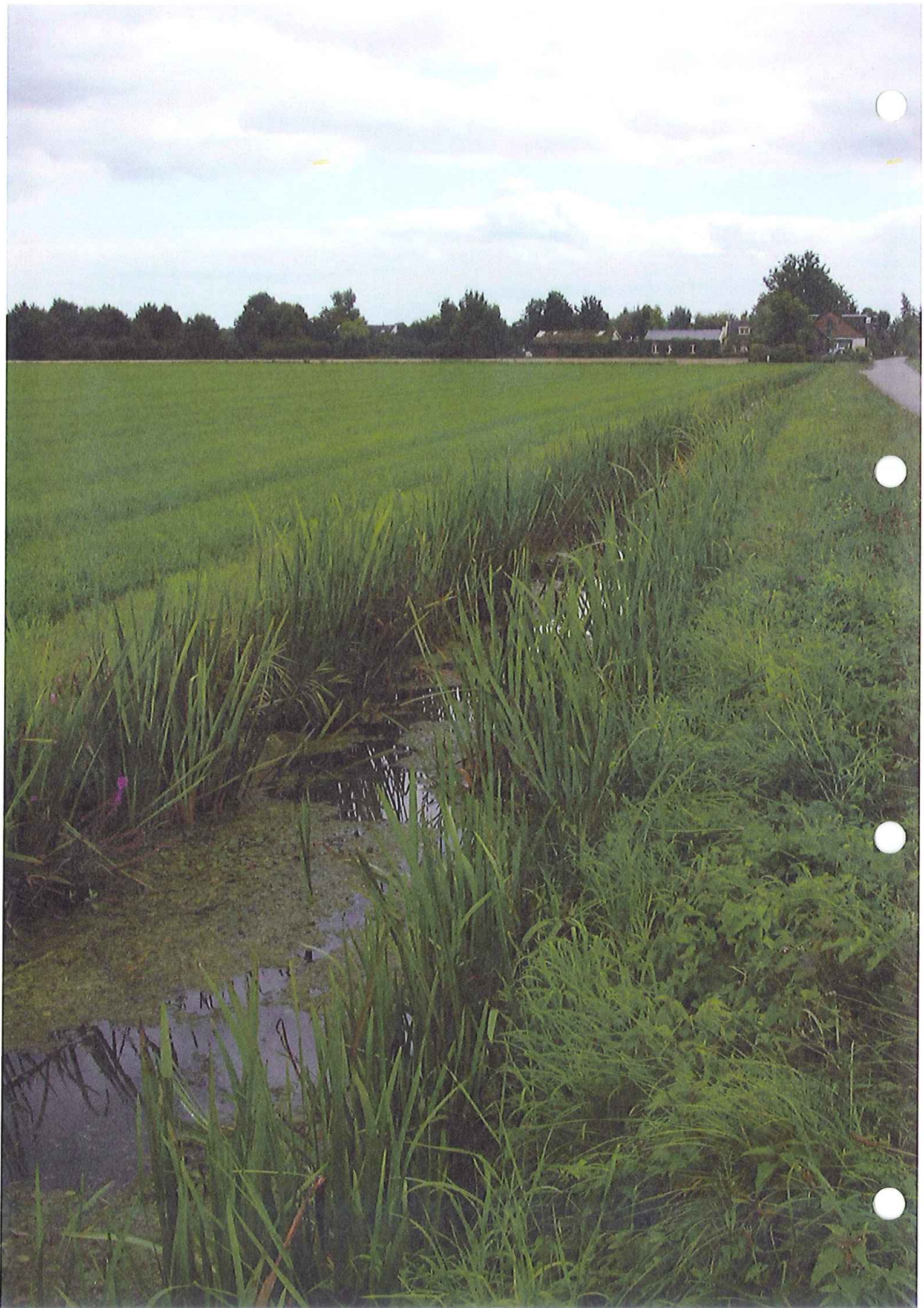
6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENS



# 5 BEHEER VAN GEGEVENS

## 5.1 ACTUELE NATUURWAARDENGEGEVENS

De gemeente dient in het kader van de gedragscode RO en de gedragscode BG soortverspreidingsgegevens en beschermde natuurgebieden op kaart beschikbaar te hebben. Deze gegevens zijn benodigd om een gedegen risicoanalyse ten aanzien van flora en fauna te kunnen maken.

In het logboek Flora- en faunagegevens achter in deze leidraad, is een beschrijving van de natuurwaarden in de gemeente Neerijnen opgenomen, die van belang zijn in het kader van de Flora- en faunawet (soortbescherming) en de Natuurbeschermingswet (gebiedsbescherming). Tevens is per soort weergegeven hoe de verspreiding in de regio is en of in de gemeente geschikt leefgebied aanwezig is. Indien een verblijfplaats moet worden opgeheven, kan met behulp van deze informatie door een ter zake deskundige de regionale staat van instandhouding van de soort worden afgeleid. Dit is bepalend voor de hoeveelheid invloed die een soort op populatieniveau zal ondervinden van een bepaalde activiteit.

Een soort is in een gunstige staat van instandhouding indien het voortbestaan van de populatie op korte en lange termijn niet wordt bedreigd. Een soort met een gunstige staat van instandhouding is op populatieniveau veerkrachtiger (en kan zich daardoor sneller herstellen) dan een soort met een ongunstige staat van instandhouding.

## 5.2 GEGEVENSBEHEER

De Natuurwaardenkaart is een momentopname. De verspreiding van beschermde soorten is tenslotte niet permanent vastgelegd. Het kan dus voorkomen dat op de Natuurwaardenkaart voor een bepaald werkgebied geen beschermde soorten zijn vermeld, maar dat tijdens de uitvoering van de werkzaamheden toch een beschermde soort wordt aangetroffen.

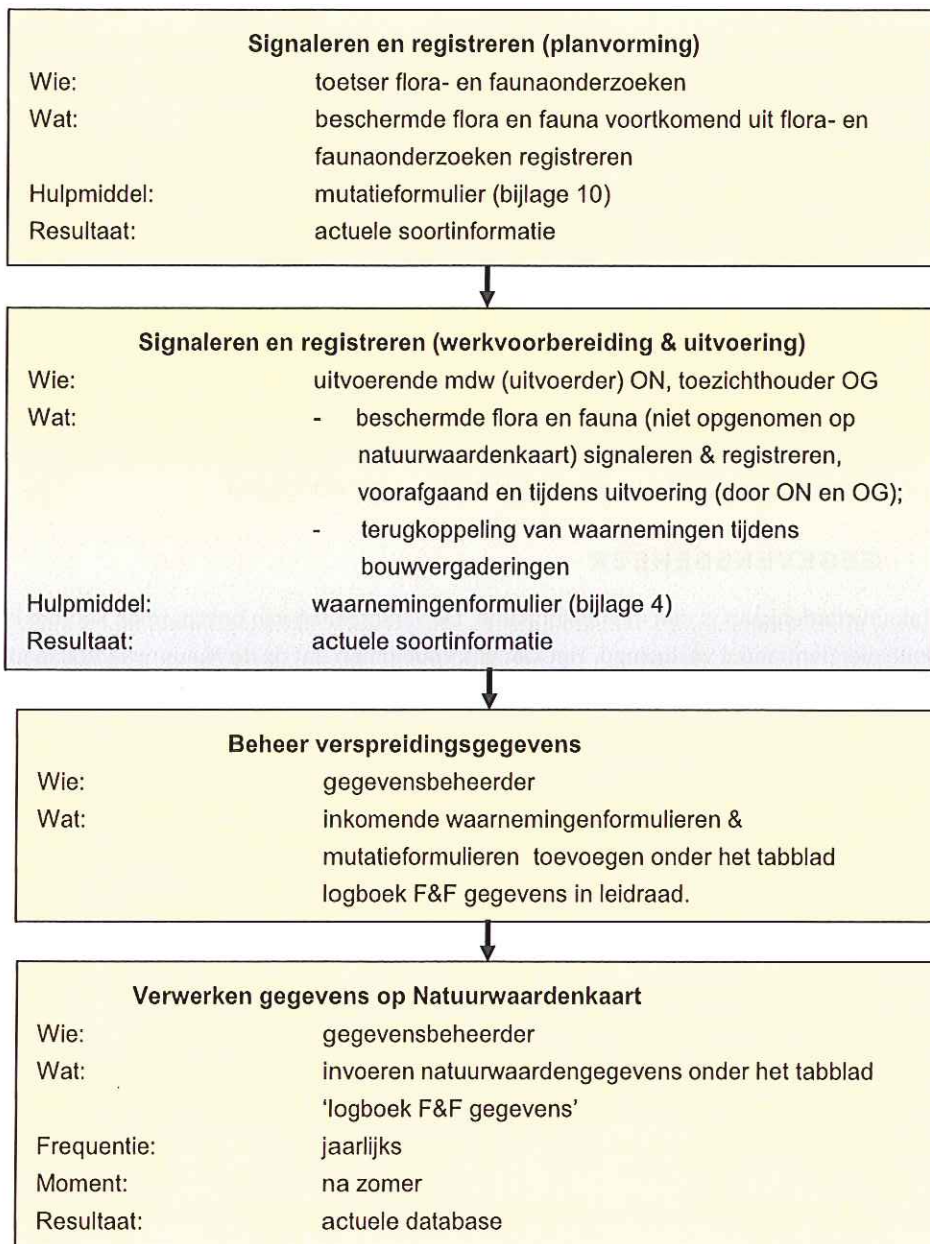
Aan de gemeente is het de taak om de verspreidingsgegevens te beheren. Een hulpmiddel hierbij is het mutatieformulier (bijlage 10). Hier worden uitkomsten van flora- en faunaonderzoeken op ingevuld, zodat deze verwerkt kunnen worden op de Natuurwaardenkaart. Tijdens de werkvoorbereiding en uitvoering wordt bij het waarnemen van beschermde soorten door de uitvoerder, uitvoerende medewerkers en toezichhouders het waarnemingenformulier (bijlage 4) ingevuld. Bovengenoemde formulieren worden voorzien van een foto of kaart opgenomen onder het tabblad 'te actualiseren natuurwaarden' in het logboek 'flora en faunagegevens'. Daarnaast kan de gemeente natuurbeschermingsorganisaties vragen nieuwe waarnemingen van beschermde soorten met de gemeente te delen.

Bij langlopende ruimtelijke ontwikkelingsprojecten kan het risico ontstaan dat in het begin van de planvorming geen beschermde soorten aanwezig zijn op de projectlocatie, maar wanneer het plan klaar is zich beschermde soorten hebben gevestigd. Daarom moet altijd vóór de realisatie van een project door de gemeente worden bekeken of de

verspreidingsgegevens welke gebruikt zijn ten tijde van de planvorming niet gedateerd zijn geraakt.

Als houdbaarheidsduur voor soortinformatie hanteert het ministerie van EL&I voor **streng beschermde soorten maximaal 3 jaar** en voor **algemeen en overig beschermde soorten maximaal 5 jaar**<sup>1</sup>. Daarnaast vindt voor de daadwerkelijke uitvoering (bij zowel beheerwerkzaamheden als ruimtelijke ontwikkelingen) nog een laatste controle plaats op in gebruik zijnde vaste rust en verblijfplaatsen.

In onderstaand schema zijn de taken en verantwoordelijkheden met betrekking tot gegevensbeheer weergegeven.



**Legenda**

- Gemeente (OG)
- Opdrachtnemer (ON)/  
terreinbeh./ natuurorg.
- Gemeente (OG) en  
opdrachtnemer (ON)/  
terreinbeh./ natuurorg.

<sup>1</sup> Dit betekent dat het gebied eens per drie jaar moet worden onderzocht op streng beschermde soorten (en eens per 5 jaar op algemeen en overig beschermde soorten) of moet worden geactualiseerd met soortverspreidingsgegevens van anderen. Dit kunnen ook soortwaarnemingen zijn van langer dan 3 jaar geleden wanneer verwacht wordt dat deze soorten mogelijk nog in het gebied voorkomen maar in de afgelopen jaren niet meer zijn waargenomen.

1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENS

6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENS



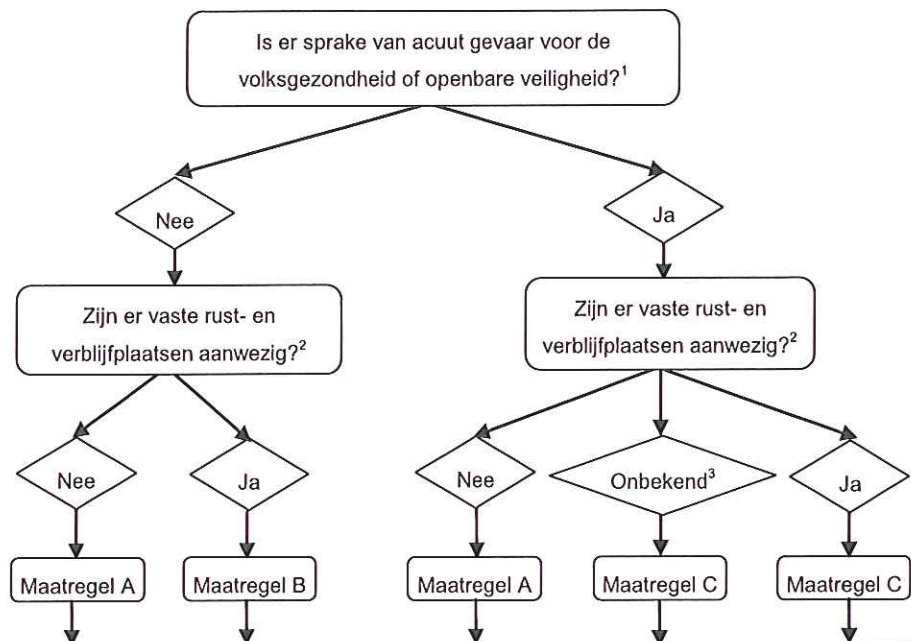


## 6 OMGANG MET CALAMITEITEN

Calamiteiten zijn onvoorziene omstandigheden waarbij sprake is van gevaarstelling voor de volksgezondheid of veiligheid. Bij het oplossen van calamiteiten kan een knelpunt ontstaan met het belang van soortbescherming. Hierdoor kunnen zich situaties voordoen waarbij door calamiteitenbestrijding de regels uit de gedragscode (tijdelijk) niet kunnen worden nageleefd. Voorbeelden van calamiteiten waarbij veiligheid of volksgezondheid in het geding komt:

- gebroken takken die na een storm nog in een boom met in gebruik zijnde vogelnesten hangen;
- acuut instabiele bomen met vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen;
- instabiele delen van gebouwen of constructies met vaste rust- en verblijfplaatsen van vleermuizen of jaarrond beschermde nesten van vogels.

De opdrachtnemer dient calamiteiten altijd direct aan de gemeente te melden en de benodigde handelingen in overleg af te stemmen. Bij vermeende calamiteiten dient gehandeld te worden volgens onderstaand stappenplan.



**Maatregel A:** Wegnemen risico

**Maatregel B:** Wegnemen risico in de periode dat een verblijfplaats buiten gebruik is EN indien negatieve effecten voor tabel 3 soorten, zeldzame en schaarse broedvogels en jaarrond beschermde vogelnesten, dient het plan van handelingen voorafgaand aan de maatregelen met Dienst Regelingen van EL&I te worden afgestemd. Wanneer ernst en urgentie het toelaat: zodanig werken dat nadelige effecten voor flora en fauna zoveel mogelijk beperkt blijven.

**Maatregel C:** Wegnemen risico EN daarna verslag van uitgevoerde handelingen en schade aan (mogelijk) voorkomende vaste rust- en verblijfplaats (met foto's) aan Dienst Regelingen ter beschikking stellen. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van het waarnemingenformulier.

<sup>1</sup> Analyse door bevoegde instantie of persoon zoals GGD, of boomtaxateur

<sup>2</sup> Analyse door een deskundige (criteria EL&I)

<sup>3</sup> Ernst en urgentie van de situatie laat het niet toe door een deskundige alvorens het wegnemen van het risico vast te laten stellen of vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde soorten aanwezig zijn.



1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENIS

6. OMGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENIS



# 7 AANBEVELINGEN

Dit hoofdstuk beschrijft aanbevelingen om het werken volgens de gedragscodes op een zo efficiënt mogelijke wijze te implementeren. Het betreft geen verplichtingen.

## 7.1 COMMUNICATIE

Organisaties die in de gemeente Neerijnen betrokken zijn bij flora en fauna en het beheer van groen, zijn onder andere Geldersch Landschap, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Om op draagvlak van deze organisaties te kunnen rekenen is het van belang in een vroeg stadium te communiceren over de plannen van de gemeente om volgens de gedragscodes te werken. Ook is het van toegevoegde waarde om natuur- en milieuorganisaties te betrekken tijdens de planvorming van ruimtelijke ontwikkelingen. Dit verkleint de kans dat wanneer tot uitvoering van plannen wordt overgegaan, er bezwaarschriften vanuit deze verenigingen zullen komen.

Naast draagvlak kunnen meewerkende organisaties een belangrijke bijdrage leveren aan de compleetheid van de verspreidingsgegevens van soorten flora en fauna binnen de gemeente. Natuurorganisaties hebben vaak een geactualiseerd beeld van de verspreiding van soorten, waarmee de veranderlijke verspreidingsgegevens op de Natuurwaardenkaart actueel kunnen worden gehouden.

## 7.2 MELDPUNT STEENMARTERS & VLEERMUIZEN

Sinds 2002 zijn gemeenten verantwoordelijk voor het afhandelen van meldingen van overlast door steenmarters en vleermuizen. Dit op basis van de Woningwet en de Flora- en faunawet.

Overlast door steenmarter kan zich uiten door:

- geluidsoverlast;
- stankoverlast door uitwerpselen, urine en prooiresten;
- doorgebeten telefoon- of alarmkabels;
- doorgebeten rubberonderdelen van auto's;
- loskrabben en beschadigen van isolatiemateriaal.

Overlast door vleermuizen kan zich uiten door:

- uitwerpselen op kozijnen, ramen, drempels, stoep in de buurt van uitvliegplaatsen (m.n. bij kolonies);
- vleermuizen op ongewenste locaties: slaapkamer, woonkamer (komt zelden voor).

De gemeente heeft als taak advies te geven over de wijze waarop overlast terug te dringen is. De soorten mogen niet worden gevangen of gedood. Wel zijn er maatregelen mogelijk die eventuele overlast of gezondheidsrisico's verminderen of oplossen. De gemeente regelt bij overlast een bezoek van een vrijwilliger die een speciale cursus heeft gevolgd van Landschapsbeheer Gelderland en de Vleermuiswerkgroep Gelderland. Bij steenmarters komt meestal een professional langs, afhankelijk van de gemeente, omdat deze dieren meer

acute klachten kunnen geven. De deskundige geeft een advies hoe om te gaan met vleermuizen of steenmarters in huis. De kosten voor het advies zijn voor rekening van de gemeente. De kosten voor de uitvoering van het advies zijn voor de particulier zelf.

Het is aanbevelenswaardig om als gemeente aan te sluiten bij het netwerk van vrijwilligers dat is opgezet door de Vleermuisgroep Gelderland en Landschapsbeheer Gelderland. Deze hebben een algemene ontheffing om de particulier te helpen om tot een diervriendelijke oplossing te komen en indien nodig dieren opzettelijk te verstoren, te vangen en uit te plaatsen.

De volgende twee brochures geven meer informatie over het meldpunt en de verantwoordelijkheden van de gemeente en zijn te downloaden via de website [www.landschapsbeheergelderland.nl](http://www.landschapsbeheergelderland.nl):

- Brochure vleermuizen in en om huis, hoe om te gaan met vleermuizen in de directe woonomgeving, uitgave van Stichting Landschapsbeheer Gelderland;
- Brochure steenmarters in en om huis, uitgave van Stichting Landschapsbeheer Gelderland, 2006.

### **7.3 REGISTRATIE FAUNAVERKEERSSLACHTOFFERS**

Naast het registreren van verspreidingsgegevens van flora en fauna levert het registreren van aangetroffen faunaverkeersslachtoffers ook nuttige informatie op. Het kan namelijk iets zeggen over het voorkomen van de soort in de omgeving van de betreffende locatie. Ook wordt na verloop van tijd duidelijk of de locatie een 'hotspot' is waar regelmatig dieren worden aangereden of dat het incidenteel gebeurt. Hier kan eventueel een oplossing voor gevonden worden. Het is aan te bevelen voornamelijk de meer bijzondere waarnemingen te registreren zoals streng beschermde soorten of soorten die schaars voorkomen in de gemeente. Ook de registratie van locaties waar relatief veel soorten worden aangereden (zoals een migratieroute van padden en kikkers) is van toegevoegde waarde.

Daarnaast is het aanbevelenswaardig faunavoorzieningen in de gemeente te monitoren. Dit om te onderzoeken of voorzieningen worden gebruikt en tevens een beeld te krijgen van welke (beschermde) soorten ter plaatse voorkomen.

### **7.4 DESKUNDIGHEID BINNEN ORGANISATIE**

Zoals genoemd in §3.3 en §4.2 worden er eisen gesteld aan deskundigheid ten behoeve van een goede toepassing van de gedragscode en natuurwetgeving in de uitvoeringspraktijk. Het is daarbij van belang dat per discipline in uw organisatie, minimaal één persoon (dus iemand in de werkvoorbereiding, een toezichthouder en een uitvoerende medewerker/meewerkend voorman) is die een gecertificeerde opleiding heeft afgerond (niveau 1, 2 of 3). Op deze manier staan de betrokken medewerkers altijd onder aansturing van iemand met de benodigde deskundigheid (i.r.t. gedragscode). Zij kunnen voor ondersteuning bij toepassing van de gedragscode bij hem/haar terecht. Naast de uitvoeringsgerichte medewerkers is het ook verstandig om de personen die op kantoor werken een bepaalde basiskennis mee te geven, zodat ook zij weten hoe om te gaan met vigerende natuurwetgeving. Omdat het niet nodig is elke medewerker op te leiden is een workshop voor deze personen een goed alternatief. Deze workshop kan specifiek gericht worden op de werkzaamheden of vraagstukken/behoefte van deze personen. Denk daarbij aan onderwerpen zoals de omgang met natuurwetgeving in relatie tot de

planvorming/voorbereiding van ruimtelijke ontwikkelingen, bestemmingsplannen en/of vergunningen (zoals WABO). Ook de medewerkers in de uitvoering die niet direct een certificaat nodig hebben kunnen door middel van een workshop (zorgvuldig handelen in de praktijk) op weg geholpen worden bij het werken met de gedragscode in de praktijk.





1. INLEIDING

2. VERGUNNINGEN EN  
BESTEMMINGSPLANNEN

3. GEDRAGSCODE RUIMTELIJKE  
ONTWIKKELINGEN

4. GEDRAGSCODE BEHEER  
GROENVOORZIENINGEN

5. BEHEER VAN GEGEVENS

6. ONGANG MET CALAMITEITEN

7. AANBEVELINGEN

LITERATUUR

BIJLAGEN

LOGBOEK FLORA EN FAUNAGEGEVENS



# LITERATUUR

**Atlas van de Nederlandse broedvogels**, Nederlandse Fauna 5, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden, 2002.

**Atlas van de Nederlandse vleermuizen**, KNNV Uitgeverij, Utrecht, 1997

**Atlas van de Nederlandse zoogdieren**, Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht, 1992

**Bekendmaking lijsten beschermde inheemse soorten**, nummer 201, 13 november 2001

**Besluit aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet**, Stb. 2000, 523

**Besluit vrijstelling beschermde dier en plantensoorten**, Stb. 2000-525, Stb. 2001,499

**Besluit Rode Lijsten flora en fauna**, Stb. 11 november 2004, 218.

**Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! De Flora- en faunawet in de praktijk; informatie over vrijstellingen, ontheffingen en gedragscode**, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

**De actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen**, Brachytron jaargang 11 (2), Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Stichting EIS en De Vlinderstichting, augustus 2008

**De dagvlinders van Nederland**, Nederlandse Fauna 7. De Vlinderstichting. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden, 2006.

**De wespen en mieren van Nederland**, Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden, 2004.

**Flora- en faunawet**, wetnummer 402, staatsblad, 1998

**Flora- en faunawet**, wetnummer 656, staatsblad, 2001  
Beschermde soorten: bijlage I en II van de Flora- en faunawet (Stb. 1998,402,

**Gedragscode Beheer Groenvoorzieningen**, Vereniging Stadswerk Nederland, Vakgroep Groen, Natuur en Landschap Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners.

**Gedragscode ruimtelijke ontwikkeling en inrichting**, Vereniging Stadswerk Nederland, Vakgroep Groen, Natuur en Landschap.

**Habitatrichtlijn**, (Richtlijn 92/43/EEG).

**Natuurbeschermingswet**, wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 in verband met Europeesrechtelijke verplichtingen, Stb. 2005, 195

**Verspreidingsonderzoek vissen 2009, reptielen, amfibieën, vissen onderzoek Nederland**, RAVON, 2010.

**Vogelrichtlijn** (Richtlijn 79/409/EEG).

**Waarnemingenoverzicht 2007 en 2008, amfibieën en reptielen**, RAVON, 2010.

**Werkatlas Zoogdieren van Gelderland**, Zoogdieratlas.nl, 2011.

#### **Onderzoeken gemeente Neerijnen**

Ecologische beoordeling te baggeren watergangen, Tauw, 2010.

Quickscan Flora en fauna Marijkestraat 2b, Croonen Adviseurs, 2011.

Planstudie herinrichting Heesseltsche Uiterwaarden, Oranjewoud, 2010.

Notitie Paalgraaf, Hellow, Bureau Waardenburg, 2011.

Natuurtoets en visseninventarisatie Kaalakkerstraat, Tauw 2008.

Quick scan flora en fauna 'Locatie Beuningen', BRO, 2006.

Quick scan flora en fauna Klingelenberg-Noord, CSO Adviesbureau, 2010.

Flora- en fauna quickscan Donkerstraat-Waalbandijk, Aeres Milieu, 2011.

#### **Internet**

[www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl)

[www.zoogdieratlas.nl](http://www.zoogdieratlas.nl)

[www.infomil.nl](http://www.infomil.nl)